

138.001

138001

DUPLICAT

P. BOROS FORTUNÁT DR. O. F. M.

**A
KERESZT
ZSOLDJÁBAN**

**SZENT BONAVENTURA
CLUJ-KOLOZSVAR**

Átadva Sz. K.-nek
35.568-1940. IV. számu
V. K. M. rend. alapján.

Num. 2885—1928.

IMPRIMATUR!

Alba-Julia, die 3. Julii 1928.

† **Gustavus Carolus**
episcopus.

**Ha jó és olcsó könyvet akar, írjon a „Katholikus
Világ“ kiadóhivatalának, Cluj-Kolozsvár
Szentferencrendi kolostor.**

Ima és énekes könyvek:

Nefelejcs — — — — — — — — — —	30	Lei
Mennei szép koszoru — — — — — — — —	50	”
Krisztus Király Szíve — — — — — — — —	25	”
Liziói Kis Szent Teréz imakönyve — — — —	45	”
Lourdesi Boldogasszony, imakönyv egyszerű kivitelben — — — — — — — — — —	40	”
Lourdesi Boldogasszony, imakönyv diszkötésben	80	”
Virágcsokor Páduai Szent Antal tiszteletére —	30	”
Szent Antal imakönyv — — — — — — — —	20	”
Szeplőtelen Szűz zsolozsmája — — — — —	5	”
Szentóra — — — — — — — — — —	5	”
Egy óra a legméltóságosabb Oltáriszentség előtt	5	”

A Szent Kereszt Hadsereg Ingyenkönyvtára.

Darabonként 3 lei postaköltség beküldését kérjük.

1. Mi az igazság. 2. Lélekkenyér. 3. Szép históriák.
4. Mit akar a Szent Kereszt Hadsereg? 5. Anyák napja (Postaköltség 5 Lei) 6. Végén csattan az ostor.

A KERESZT ZSOLDJÁBAN.

IRTA :

P. BOROS FORTUNÁT D^R.

O. F. M.

Biblioteca Universităţii Regale Ferdinand I.
din CLUJ.
№ 984.19.29
EXEMPLAR LEGAL.

CLUJ-KOLOZSVÁR, 1928.

Szent Bonaventura Könyvnyomda.

138001

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapló

1943 év 320 sz.

A Szent Bonaventura Könyv-
nyomda kiadása és tulajdona.
Kapható „A Hírnök” és „Katho-
likus Világ” kiadóhivatalában,
Cluj—Kolozsvár, szentferenc-
rendi kolostor, Piața Carolina 7.

látásán s új élet reményével ne szögezné tekintetét a kereszt durva szegeire. A kereszt hatalmáról semmi sem beszél meggyőzőbb erővel, mint az az ádáz küzdelem, mely kétezer esztendő óta foly körülötte. A keresztnek emberi erőt meghaladó hatalma vitte pusztába a remetéket, emelte a kolostorokat, építette ki a katakombákat, emelt templomokat, avatta hőssé az aréna porondján a jegyesreváró gyöngye szűzeket, gyermekeket, ifjakat és öregeket. A kereszt erejében bizva küzd az Egyház ma is és gyűjti a szenvedés rózsáit az Úr lábai elé.

A kereszt erejéről a számok és a történelem beszélnek a legmeggyőzőbb erővel.

Az emberiség száma az egész világon 1864 millió. E hatalmas számból 710 millió esik a keresztényekre a következő megoszlással: katolikus: 342 millió 328 ezer; református 230; g. keleti: 130 millió. Világrészek szerint Európában van: 199.779,000; Amerikában: 112.790,000; Ázsiában: 15.415,000; Ausztráliában: 2.070,000 katolikus. Európában a múlt évben kb. 9 millióval szaporodott a katolikusok száma. A katolikusok számban felülmulják az összes keresztény hitfelekezetek és az ázsiai nagy pogány vallások számát is, mert a hindú vallásnak 240, a mohamedán vallásnak 230 millió követője van. A különféle vallásokhoz 76, vallástalan 15, zsidókhoz 13 s más felekezetekhez 10 millió ember tartozik.

A történelem hasonlóképen tanuskodik a kereszt ereje mellett. Eltekintve azoktól a nagy kereszties mozgalmaktól, melyekről részletesebben lesz szó, a kereszt

erejének tudható be, hogy annyi vér patakozott körülötte s ellenségei századokról századokra hiába hitték, hogy hatalmát megsemmisíthetik. A kereszt ereje nagyobb, mint az emberi leleményesség. Mi szilárdan hisszük, hogy az mindig a legszebb győzelmi jel marad, bár némelyek úgy vélik, nincs messze az idő, midőn a keresztet nem házak tetején, szobák falán, hanem romokban, lomtárak régiségei között fogják őrizni, mint egy régi kornak érthetetlen bálványát. Ezt fejezi ki Grün Anasztáz német költő egy versében, melynek tartalma az, hogy valamikor a mezőn szántó ember ekéje valami kemény tárgyban akad meg. Apró keresztféle vasdarábot emel ki a földből, melyet természetesen ő már nem ismer. Vajjon mi lehet ez? — tűnődik magában, ő még soha se látott ilyent. A keresztben emberalak, feje fölött négy érthetetlen betű: I. N. R. I. Este beviszi a faluba. Csodájára gyűlnek az emberek és egy aggastyán visszaemlékezik, hogy kis gyermek korában ily keresztet a házakban, templomokban, iskolákban lehetett látni s az emberek azt tisztelték, kit az a feszület ábrázolt.

A költő képzelete csapongó s bármennyire szeretné elhittetni velünk szabadkőműves vágyainak színes álmát, azt nehezen érheti el, mert mi tudjuk, hogy a keresztnek multja és jövője van. A multban folyó útját vér mosta ki és jövőjét a történelemben írta bele. Amíg lesz fájdalom, könny; seb megvettetés, szegénység, addig lesz a keresztnek is becsülete, mélyül tisztelete s lesznek emberek, akik ha kell, felújítják régi kereszties háborúk korát is, mert Élet és Kereszt egyet jelentenek.

„E jelben . . .“

Szent Pál apostol szerint a kereszt bolondság volt a pogányok szemében és mi hozzátehetjük, a gyűlölet tárgya is. Alig jelentek meg Szent Péter és Pál apostolok a pogányság fővárosában, Róma pogány szívében a gyűlölet izzani kezdett a keresztények ellen és az anya s feleséggyilkos Néró császár az apostolfejedelmeket keresztre feszítette (69. Kr. u.) Szurokkal bekent keresztények égő teste vetett fényt a kertekben mulató és tomboló rómaiakra! Leirhatatlan véráradat indult feltartóztathatatlan útjára, hogy megerősödhessen benne az isteni Mester tanítása.

Az első pogány császárok idejében csak Rómában üldözték a keresztényeket. Titus római hadvezér leromboltatja a szent várost, hogy ebben is teljesedésbe menjen az Úr Jézus jövendölése. Ezzel megsemmisülnek a zsinagógák és keresztény imaházak. Hadrián császár (117—138) Jeruzsálembe gyarmatosokat küldött, akik Salamon király által épített fényes templom helyén a pogány római isten (Jupiter) tiszteletére templomot emelt. A vallási érzelmükben mélyen megsértett zsidók Bar-Kochba (Csillag fia) vezetése alatt fellázadtak és két évig másodszor is öldöklő harc pusztított a szent város környékén. Bálvány templom emelkedett a Golgota tetején a kereszt helyén. Elveszett a szent sír és vele a sír mellett eltemetetti szent kereszt, mert zsidó szokás szerint a

kivégzettek mellé temették az elítéltek kinzóeszközeit.

A kereszt ugyan elveszett, szelleme azonban megerősödött és egyre hódított. Péter és Pál apostolfejedelmek vérével felitta Róma porondja s még ittasabb lett tőle, mint megvadul a farkas, ha vért szagol. Kétszáznegyvenhat esztendeig igen sok keresztényt hurcoltak vérpadra; dobtak tüzes rostélyra és a vadállatok elé abban a tiz nagy véres üldözésben, mely Kr. u. 67—304-ig tartott. Úgy látszik az istenített császárok belefáradtak a keresztények üldözésébe s akiktől már semmi segítséget sem remélhettek, azokhoz se imával, se tömjén gyújtásával nem fordultak, hanem a sötétben tapogatózva egy új Istenről reméltek segítséget.

Konstantin császár hatalmát veszélyeztette császártársának Maxentiusnak nagyravágyása, aki őt a tróntól akarta megfosztani. Konstantin császár elérkezettnek látta az időt a leszámolásra és a mai Északolaszországból Róma ellen indult. Csakhogy kicsiny serege nem mérközhetett meg a győzelem reményében Maxentius hadával, kinek háta mögött a közvélemény s a hatalom — senátus — állott. Konstantin előtt világos volt a helyzet. Itt emberi erő nem segít, felsőbb közbelépésre van szükség. Pogány volt. Pogány isteneiben nem bízott, hanem ahoz az ismeretlen Istenhez fordult, Ki atyját anyja imádságára, annyiszor győzelemhez segítette. A császár bizalmát erősítette keresztény katonáinak imádsága, kik szerették a császárban az embert, mert 311 április 30.-án kiadta vallástürelmi rendeletét s ezáltal lefegyverezte félelmes rémüket, a keresztények üldözé-

sét, mellyel véget vetett a tizedik és utolsó nagy, véres keresztény üldözésnek.

Mekkora lehetett a Róma ellen induló keresztény katonák meglepetése és öröme, midőn a ragyogó nap tűzében keresztalakú sugárkéve jelent meg az égen ezzel a görögszövegű felirással: „*e jelben győzni fogsz.*“ A következő éjjel a tépelődő császár álmában megjelent Krisztus a nappali keresztjellel s figyelmeztette, hogy e jelben bizva bocsátkozzék ütközetbe. A táborban lengő zászlókon másnap a pogányok nagy ámulatára a római sasok helyét a kereszt váltotta fel, mert a császár biborvásznon arany festékekkel rajzoltatta fel a keresztények legszebb jelét és alája festette Krisztus nevének görög kezdő betűit: X P. Pajzsát, sisakját is ezzel látta el.

A császár lelkesedő keresztényei a következő nap okt. 28.-án (312) Róma előtt a pilviusi hidon döntő győzelmet arattak Maxentius felett. A menekülő Maxentius császár seregének nagy részével a Tiberis folyó hullámaiban lelte halálát. Konstantin császár pedig a kereszt jele alatt Rómát megszabadította ellenségeitől. Fényes ünnepek között vonult be a birodalom fővárosába, hol a senátus őt nyilvánította főcsászárnak. A császár pedig hálából a győzelem emlékére emelt oszlopon a sas helyett a keresztet tűzette ki és pogánycsászár jobbában keresztet tartva festette le magát. Utját egyengette a kereszties lovagok intézménye megalakulásának, mert kiválasztja ötven legderekabb vitézét, keresztet tűz mellükre és a „*Kereszt Lovagjainak*“ nevezi őket. Ezt az intézményt az Egyház később átvette és a ke-

resztes lovagokat egyházi szertartások között avatták fel.

A császár a kereszt erejébe vetett hitének ezeknél még több, nagyobb jelét is adta. Licinius császártársával és sógorával megegyezve, a következő esztendőben (313) a keresztényeknek az államvallással egyenlő jogokat adtak Milánó városában, melynek értelmében minden rangú és rendű szabadon, nyíltan gyakorolhatta vallását. A hatóságokat arra kötelezte, hogy az üldözések idejében a keresztényektől elvett templomokat, épületeket és birtokokat minden kárpótlás nélkül adják vissza. Isten azzal jutalmazta meg, hogy keresztényei április 30. án a keresztényeket gyűlölő és rendeleteket kihirdetni nem akaró Ximinus Daja keleti császár fölött aratnak újabb győzelmet, aki Tarsus városában, honnan szent Pál apostol származott, önkezével vetett véget életének. Most már semmi akadály sem volt, hogy az egész római birodalomban nyilvánosságra hozzák a keresztényekre örvendetes és sokat jelentő rendeleteket s megkezdődjön a hatalmas római birodalomban a kereszt térhódítása.

Ennek útját a császár azzal is egyengette, hogy a birodalom székhelyét Rómából áttette a Feketetenger partjára épült Bizánc városába, melyet nevéől Konstantinápolynak neveztek el. Az örök várost átadta a pápának, kit legjobban megilletett az uralom ott, hol Szent Péter és Pál vértanuságot szenvedtek és őket olyan sokan követték a halálba. A kereszt jele a keresztényeket többszörös győzelemre segítette és a császárnak „Nagy“ melléknevet szerzett.

Isten hadnagya.

A keresztények győzelmének legjobban a császár anyja, Ilona császárné örvendett, kinek sikerült fia tekintetét a megfeszítettre irányítani. Hálás volt ő is az Istennel szemben és a Golgota tetején épült pogány templomot leromboltatta, mely méltatlan meggyalázása a megváltás szent helyének. Fölásatta a Golgotát és ráakadtak arra a sziklabarlangra, melybe az Úr Jézust temették. Megtalálták az eltemetett kereszteteket, melyek közül csodálatos módon ismerték fel az Ur Jézusét, mert egy beteg nő ennek érintésére azonnal meggyógyult. A császárné azon helyen, hol a szent kereszt volt eltemetve, templomot építtetett a szent sír tiszteletére. A keresztet Rómába és Konstantinápolyba szállíttatta.

A szent helyek tisztelete a keresztények lelkében nőtt, fejlődött. Kétszáz esztendő elegendő idő volt arra, hogy a keresztény világ megismerje és értékelje a Szentföld jelentőségét s annál fájdalmasabban érintse elvesztésének hire.

Mohamed föllépésével és az izlám vallás terjedésével Kelet népe megmozdult és a perzsa birodalom részéről jövő támadások mindig közelebről fenyegették a keresztények szentföldi uralmát. II. Kozru perzsa császár Jeruzsálemet 614-ben elfoglalta, a szent sírt meggyalázta és a szent keresztet zsákmányul ejtette.

A keresztények körében ez nagy riadalmat idézett elő. Heráklus konstantinápolyi görög császár félt, nehogy a perzsa nép birodalmának fővárosát is veszedelemmel fenyegetse, minden erejét összeszedte és a serege élén vitt Mária kép segítségével bizva, a hit erejében remélve, legyőzte az avarokat, bulgárokat, szlávokat és perzsákat, mire Kozru fia, II. Seroe, békét kötött Herakliussal, lemondott Jeruzsálemről, visszaadta a szent Keresztet. Örömteljes ünnep volt a békekötés napja. A császár az eredményt a szent Keresztnek tulajdonította, mert ütközet előtt a feszületet kezében tartva így buzdította katonáit: „Tekintsétek meg azt, akiért harcoltok, életeteket és véreteket a legjobb célért áldozátok fel, nem halhattok meg dicsőségesebben, mint az Isten tiszteletében és a szent hit védelmében.“

Az általános örömet még nagyobbá tette az, hogy a szent Keresztet a császár maga akarta visszavinni Jeruzsálembe a római császárokat és dicsőséges hadvezéreket megillető diadalmenetben. A diadalmenet élén, nagy ünnepségek között a császár daróc-ruhába öltözve, mezitláb, hajadon fővel haladt, saját vállán vitte a szent Keresztet a városba és helyezte el a szent sír templomába. 629 szept. 14. Azóta a keresztény világ ezt a napot minden esztendőben megünnepelemi Szent Kereszt felmagasztalása címen.

A győztes és alázatos császár e fényes cselekedetért a legszebb kitüntetést kapta, ami embert érhet a földön, mert az *Isten hadnagyának* nevezték.

Szüksége volt a világnak e nagyszerű példaadásra, mert viharok és vészek tornyosultak a keresztény Jeruzsálem fölött, melyek nehezebbé tették minden kereszténynek érthető vágyát: hogy legalább egyszer végigjárhassa a Szentföldet.

„Az Isten is úgy akarja!”

A Szentföld és Jeruzsálem városa nem maradtak sokáig a keresztények kezén. A hódítani vágyó törökök (moszlimek-újhitűek) megüzenték Heráklisz császárnak, hogy ő és birodalma fogadják el az új próféának, Mohamednek tanítását. Mikor erre a császár nem volt hajlandó, tűzzel-vassal kezdték pusztítani birodalma határait és kezüket rátették a keleti tartományokra. Omár kalifa (a próféta utóda) 637-ben elfoglalta Jeruzsálemet. A szent város a pogány arabok kezére szállott és az európai zarándokok biztonsága a törökök jóindulatától függött.

A görög császárok tekintélye és hatalma hanyatlani kezdett abban az áldatlan harcban, mely a VII. században képrombolás címén ütötte fel a fejét a birodalom fővárosában. Az Isten megalázta a hatalmas császárok kevélységét, mert elszakadni engedték a keleti keresztényeket a nyugatiaktól s haboztak elismerni a pápa tekintélyét, melyet pedig Nagy Konstantin oly nagyra tartott. A Szentföld védelme is lassankint a nyugateurópai fejedelmek s főképp a pápa szép feladata lesz.

Az európai keresztény fejedelmek Nagy Károly, Német Lajos, Vastag Károly, Nagy Alfréd angol király, minden alkalmat megragadtak, csakhogy Kelet és Nyugat között a jóviszonyt fentartsák. Bár 936-ban a Szentsír temploma a törökök fanatizmusának áldozatul esett, az

ellentétek mégis csak akkor élesedtek ki s lett rosszabb a keresztények helyzete, mikor a törökök egymás között is összevesztek. A zarándokok élete kezd bizonytalanabbá válni. A Szentföldről visszatérő zarándokok mind többet panaszkodnak és a XI. században VII. Gergely pápa azzal a tervvel foglalkozik, hogy európai keresztény fejedelmekkel visszafoglaltatja a Szentföldet. A nyugateurópai keresztények keleti megjelenése, szereplése, az első keresztes háború megindítása nem az ő nevéhez fűződik.

II. Orbán pápa 1095 november havában zsinatot tartott Délfranciaország Clermont nevű városában. A zsinatra nagyon sokan gyűltek össze. A szentföldi zarándokok panaszai, melyeket sötét színekkel amiensi Péter remete tolmácsolt, fájdalommal töltötték el az összegyűltek szívét; ezt fokozta a keleti keresztény fejedelmek követéinek megjelenése a zsinaton, kik megbízóik nevében segítséget kértek a törökök ellen. Ezeknek hatása alatt a zsinaton elnöklő pápa november 26-án a város főterén, Isten szabad ege alatt, lángoló szavakkal szólott a papsághoz, nemességhez és a néphez. Beszélt arról a névtelen érzelemről, mely minden keresztény szívét eltölti. Megrázó szavak kíséretében ecsetelte a szent helyek megszenteltségét, a hitetlenek kegyetlenkedéseit; hogy a zarándokoknak nemcsak vagyona, de élete is veszélyben forog. A török Kelet után Nyugatot is veszedelemmel fenyegeti. A hívőket bűnbánatra, a szent kereszt felvételére búzdította. Teljes bűnbocsánatot hirdetett azok részére, kik e vállalatban résztvesznek s míg távol vannak, birtokuk, vagyonuk és családjaik az Egyház

védelve alá kerülnek. Sőt, átokkal fenyeget meg mindenkit, aki mást visszatart. E biztatásra a nép annyira fellelkesült, hogy a pápa beszéde végén szünni nem akaró lelkesedéssel zúgta: „Isten is úgy akarja!”

Tömegesen jelentkeztek a pápa előtt, hogy a kereszties hadjáratban résztvevők jelvényét: a piros posztó keresztet a mellükre varrassák. Az első, ki a keresztet felvette, Adhemár francia püspök volt.

A felhívás és példa megmozgatta Nyugateurópát. A hadjárat utraindulását 1096 aug. 15-re tűzték ki. Kijelölt célja volt a Szentföld és Jeruzsálem elfoglalása.

Két ok vezette az európaiakat, hogy a bizonytalan és ismeretlen keleti utra vállalkozzanak. A pogány uralom megtörése Keleten, a megszentelt helyek kiengesztelése, hogy ezáltal szabad folyást engedhessenek a keresztény búzgóság fel-feltörő lángjainak. A második súlyosan latbaeső ok: az egyéni búzgóság kielégítése és a bűnök levezéklése, mert lopás, rablás, gyilkosságra, gyújtogatásra hivatkozik II. Orbán pápa.

Az első keresztiesek lelkében más gazdasági okokat hiába keresünk. „Hősök, vaskarú férfiak a bűnök fertőjéből vezéklés által való tisztulás reményére ébredve, feltűzték ruhájukra a keresztet s hatalmas hadseregek teljes szabadságban, csak az eszme varázsától vezetve indultak meg Kelet felé. Szenvedni mentek a bűnért.”

Jeruzsálem falai alatt.

Sok rendezetlen kereszties csapat indult el, melyek sohasem értek célhoz. Az elsők, kik rendezett csapatokat szerveztek: Buillon Gottfried alsólotharingiai herceg, Róbert normandiai herceg és Rajmund toulousai gróf voltak. Ők 70,000 gyalogost és 10,000 lovas gyűjtöttek össze táborukba. Sok hányattatás és veszedelem között jutottak Ázsiába. Annyi akadályon kellett magukat keresztüllőrní, hogy lemondottak már a reményről, hogy valaha megpillanthatják a szent várost. 20 ezer kereszties mégis megérte ezt az örömet, mert 1099 jun. 17. én megközelítették Jeruzsálemet. Midőn feltűnt előttük a szent város, örömben leoldották sarujokat, elhányták sisakjukat, selyem ruhájukat letették, arany, ezüst ékszereikről lemondottak „szívükben alázattal, szemükben könnyel léptek a szent földre. A középkor legmeghatóbb jelenete volt ez. írja egy nagy történetíró, egy imádkozó maroknyi sereg, amely Istenért végigküzdötte magát minden poklon.“

Az arabok a keresztény katonákat csak mint jámbor zarándokokat, fegyver nélkül, akarták beengedni a szent városba. Erre a keresztiesek ostrom alá fogták a várost és öt hétig harcoltak, míg jul. 15. én d. u. 3 órakor, mely időpontban a Úr Jézus meghalt, bevették a falakat.

A vezér Buillon Gottfried ledobta kardját, sisakját, saruját és hajadonfővel, mezítláb, zsoltárokat énekelve

közelített a Szentsír temploma felé. Vitézei példáját követték. Mellüket verve bánák az ostromlás után elkövetett kegyetlenkedéseiket. Buillon Gottfriedet királyná választották, de ő a választott király csak a szent sír védelmezőjének feladatát vállalta. Visszautasította a királyi címet ott, ahol Jézust a zsidók királynak csúfolták. Nem akarta, hogy csillogó arany korona ékesítse fejét ott; hol az Úr Jézus tövis koronát viselt.

Jeruzsálem városának elfoglalása általános örömet váltott ki Európa minden nemzetéből. Nagy volt az öröm a keresztések táborában is, mert a sok fáradság és kiömlő vér nem vezett kárba. A legnagyobb talán mégis Rómában, a pápai udvarban volt. Legjobban a pápa szíve érezte át a győzelem jelentőségét. Európa valamennyi templomának harangjai megkondultak s azóta hangjuk soha el nem lankadt s ma is minden kicsi falu kápolnájának harangja, esti „Ave Mária“-ra hívő csengője az első keresztések győzelméről zeng.

Mire gondoljunk tehát, midőn este „Ave Mária“-ra kondul kis harangunk s kalapunkat illő tisztelettel levéve letérdelünk, vagy a templom felé fordulva az „Angyali üdvözetet“ elmondjuk? Uram, Jézus Krisztus segítsd a keresztet győzelemhez most és mindig, hogy annak fénye soha el ne homályosodjon és add nekem azt a kegyelmet, hogy mielőtt keresztet árnyékában pihenhetek, a Te szent keresztet váltságáért én is valami áldozatot hozhassak. Halott hozzánktartozóink mellett emlékezzünk meg azokról is, kik a kereszt védelmében haltak el.

Reménytelen kísérletek.

A keresztések Jeruzsálem elfoglalása után csak épen megpihentek a Szentföldön, alig heverték ki a törökök a szenvedett vereséget, 1145 után kezdik visszafoglalni azokat a tartományokat, melyeken már a keresztények uralkodtak. Nagyon kellemetlenül érintette e hír a pápát, aki nem tudott beletörődni a keleten történő események folyásába.

III. Jeaő pápa megbizsa clairveauxi szent Bernátot, a mézesajku szónokot, a második európai kereszties hadjárat hirdetésével. Bernát apát nemcsak szentéletű ember, de európai hírű szónok is volt, kinek tizes beszédeire Európa két leghatalmasabb uralkodója, VII. Lajos francia király és III. Konrád német császár vette fel a keresztet s számtalan lovag kíséretében vonultak Kelet felé. Nagy volt a baj. A két uralkodó nem volt egy véleményen. Százezer harcost veszítettek a meddő vállalkozásban.

A veszedelem tovább is állandóan fenyegette az európai keresztények uralmát a Szentföldön. Midőn hódító Szaladin szultán „a kegyes muzulmán“ vette át a törökök vezetését, azonnal szent háborut hirdetett a keresztények ellen. Előrenyomulásában elfogta Guidó jeruzsálemi királyt, a templomosok nagy mesterét (1187), zsákmányul ejtette a keresztények hadijelvényét, a szent Keresztet, kivégeztette a kereszties lovagokat, Jeruzsá-

leben ledönttette a kereszteket, összezúzatta a harangokat s tömjénnel és rózsavízzel tisztította meg a mecseteket (török imaházakat). III. Orbán pápát mindez oly kellemetlenül érintette, hogy meghalt bánatában.

Utódja XI. Kelemen pápa kiengesztelésül bűjtöt, nyilvános könyörgéseket rendelt el. A keresztény fejedelmeket hét évi béke megtartására kötelezte. Az ujonnan megindítandó háború kiadásainak fedezésére Szaladin adót szavaztat meg és rendel el.

A pápa föllépésével harmadszor is meghatotta és megmozgatta az emberekben a vallásos érzést és kegyeletet. Egyszerre három hatalmas uralkodó mozdul meg. Rótszakálú Frigyes német császár, Fülöp Ágost francia király és Oroszlánszívű Rikárd angol király vállalkoztak, hogy megtisztítják a Szentföldet a pogánytól. Most sem volt egyetértés. Rótszakálú Frigyes fürdés közben egy kicsiny folyó hullámaiban lelte a halálát. Előbb a franciák azután az angolok hagyták el a Szentföldet, hol a helyzet a harmadik sikertelenség után még rosszabbra változott. Ezen már III. Ince pápa keresztes háborúja sem segített.

Még négyszer próbálták meg az európai fejedelmek, ha eredményeket érhetnének el a Szentföldön. Fegyverrel célhoz nem jutottak, mert mindig hiányos volt a felszerelés, a lelkesedés; nehéz volt az út, fegyelmezetlen a hadsereg s mi több, néha a keresztény országokban belső ellenségre találtak.

Az eredménytelen keresztes háborúkból a következő tanulságot vonhatjuk le magunknak. Az összetar-

tásban van az erő. Tehát ha katolikus ügyeink megmentéséről és felvirágoztatásáról van szó, akkor minden mellékes cél és egyéni törekvések kikapcsolásával egy gondolat lebegjen szemeink előtt: Uram, jöjjön el a te országod! S ha mások eredményt tudnak felmutatni az Isten országának terjesztésében, én nem ellene, hanem mellette akarok dolgozni, hogy meddő kísérletezésekben sem az én, se a más erejét el ne fecséreljem. Szemeim a keresztre függesztve nem feledem: hiúság minden sikernek megölője.

Magyar kereszties mozgalmak.

Nem volt Nyugatról kiinduló mozgalom, melyben a magyarok részt nem vettek volna. A magyar népet az ujság ingere könnyen magával ragadja, hamar fel-eszméi, amely tulajdonság sok nemes cselekedetnek forrása, de sok kellemetlenségnek is okozója.

A magyar nemzet történelme Pannonia földjén nagyon röviden foglalható össze: Ezer esztendő óta egyik kezében kardot tart és védi a művelt nyugati országok biztonságát a keleti barbár népek támadásai ellen; a másik kezével a könyv után nyul, hogy a művelésben lépést tarthasson az európai nagy nemzetekkel.

A kereszties háborúk kezdetén a magyar nép még gyermekkorát élte a kereszténységben és nem lehetett tőle azt várni, hogy hazáját elhagyva idegen földön védje a keresztet akkor, midőn önmaga is belső küzdelmekkel vajudik. Jellemző a magyarok katolikus voltára és lelkesedésére a clermonti zsinat határozata, melyben a magyarok lovagias királyát szent Lászlót kéri fel az első kereszties háboru vezetésére, melynek megvalósításában a korai halál gátolta meg, mely idő előtt, 1095 ben váratlanul ragadta ki szeretett nemzete köréből. S így csak jó száz esztendő múlva juthatott el az első magyar király a Szentföldre.

A magánosan elinduló szentföldi zarándoklások a magyarok előtt nem voltak ismeretlenek. Azon kor

szokása szerint az egyház a bűnös emberre néha bűneinek arányában nyilvános vezeklést rótt ki. A nyilvános vezeklések — penitencia — következtében is nem egy magyarnak kellett a Szentföldre zarándokolnia. Épen azért szent István első magyar király, hogy a szentföldi zarándokok utját megkönnyítse s a lelki üdvösség iránt való versenyen a magyar se maradjon hátrább a többi nemzeteknél, Jeruzsálemben templomot és kolostort alapított. Rómában is volt a magyaroknak zarándokháza a szent Péter templom közelében. Itt a szent István vértanú tiszteletére szentelt templom mellé káptalant és melléje szállóházat rendeztetett be, ellátva azt minden szükségessel. Gyönyörű templomot építtetett a világ második fővárosában, Kostantinápolyban is, mely templom híres volt mint búcsújáróhely, tele lévén híres szentek ereklyéivel.

Nem pillanatnyi fellobbanás a magyarok szentföldi zarándoklása. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a szent király által alapított templomok idővel romladozni kezdettek és azok kijavításáról, vagy újraépítéséről egyesek gondoskodtak. Így II. Géza király idejében (1141—1162) 1135-ben Jeruzsálemben egy Petronella nevezetű magyar asszony vásárol házat örök időre szállóházul „a magyar nemzetnek.“ A szent városban tartózkodik ekkor két magyar, egy főesperes és a környéken egy remete.

A harmadik nagy kereszties mozgalomba, a pápa belevonta III. Béla magyar királyt is, kinek igen jó hire volt a külföldön, hogy országában nagy gondot fordít

a vallási élet és a szellemi műveltség fejlesztésére. Különben házasság révén családi összeköttetésben állott Fülöp Ágost francia királlyal, aki résztvett az említett kereszties mozgalomban. A pápának tett ígérete szerint neki is részt kellett volna venni a három nagy hatalom oldalán, de úgy látszik nem találta alkalmasnak az időt és a pápától haladékat nyert.

Béla király a szentföldi útra komolyan készült. Nagy összegű pénzt gyűjtött össze, melyet halála előtt kisebbik fiára hagyott azon meghagyással, hogy a mit ő nem tudott teljesíteni, azt fejezze be, tegyen eleget fogadalmának.

Az atya fogadalmát fia, II. Endre a szentek atyja nagyon későn, csak husz esztendő múlva teljesítette, mikor a trónért folytatott harcban a királyi kincstár kiürült. III. Ince pápa többszörös sürgetésére szánta rá magát a kétes kimenetelű hadviselésre. A királyi birtokokat zálogba vetette. Csak a király személyes jóbarátai tartottak urukkal. A Szentföldön a Táborhegy ostromlásához fogott. Táborában betegség ütött ki, hazulról rossz hírek érkeztek s a király mint magán ember meglátogatta a szent helyeket, fölvette a jeruzsálemi királyi címet és visszatért hazájába.

Királyaink nem vehettek részt az első kereszties mozgalmakban, mert azt az ország belső állapota nem engedte meg, de elismerték a cél szép és nemes voltát s az országon átvonuló keresztiesek segítségére voltak, ha azok a rendet, békét nem zavarták meg. Ebből is vonhatunk le magunknak tanulságot. Sokszor kerülünk

azon helyzetbe, midőn valami nemes cselekedetre alkalmunk nyílik, szeretnénk abban tevőlegesen résztvenni, de vagy időnk, vagy képességünk nem engedi. Ez esetben elég a jóakarát, a lelki felkarolás, mely még mindig több annál a helytelen felfogásnál és eljárásnál, ha valamit mi nem csinálhatunk meg, akkor másnak se sikerüljön! Ez nem katolikus felfogás!

Szent Ferenc a szultán előtt.

Azon esztendőben, melyben a magyarok királya II. Endre atyja ígérését valóra váltotta és keresztesekkel ment a Szentföldre, szent Ferenc és fiai nagy gyűlést tartottak Assisi városában, melyre a legenda szerint a világ minden tájáról 5000 barát jelent meg.

Szent Ferenc a keresztet és a keresztre feszített szellemét kereste a Szentföldön s azt szerette volna, ha a pogányok is meghajolnak Krisztus megváltó szeretete előtt. Neki a kereszt mindene volt és egyetlen kívánsága: mindenki úgy tekintse azt. Ha porciunkula mezőin járt, írja a krónikás, megeredtek könnyei, a kereszt és a keresztrefeszített Krisztus lebegtek szemei előtt. Testvéreivel most is szüntelen így imádkoztat: imádunk téged Krisztus és áldunk Téged, mert szent kereszted által megváltottad a világot. Testvérei úgy látták, hogy egy ízben ragyogó kereszt tört ki szent Ferenc szájából és végigjárta a világot.

Szent Ferenc lelkében lobogott a Krisztus hitéért való buzgóság. A nagy gyűlés határozata következtében 1219 jun. 24. én Anconában tizenkét társával hajóra szállott. Az európaiak eddig fegyverrel akarták meghódítani a Szentföldet. Ő a vértől iszonyodott s békésebb módon szerette volna megoldani a keleti kérdést. Úgy gondolta, megtéríti a szultánt s hátha jobb sorsa lesz a keresztényeknek is.

Egyiptom földjére érve, engedélyt kért a pápai biborostól, hogy átléphesse a szaracénok földjét, melyre élete kockáztatása nélkül senki sem vállalkozhatott. A szent nagy bánatára Pelágus biboros sem a predikálásra, se a követségbemenésre nem adott engedélyt, nehogy balul ütven ki a vállalkozás, övé legyen a felelősség. Szent Ferenc kívánsága mellett kitarva végre megkapta az engedélyt. Alig lépett török földre, az örök elfogták, a szultán elé vitték, mert az Isten követének nevezte magát. Mielőtt a szultán fogadta volna őt és társait, próbára akarta tenni. Keresztekkel telehintett szőnyeget terített trónja elé, meg akarván tudni, hogy valóban keresztény emberek-e azok, kik színe elé jönnek. Ha végigmennek a kereszteken, Istenüket gyalázzák meg, ha nem mernek rájuk lépni, parancsát szegik meg, mellyel őket a trón elé szólította és lefejezteti. Szent Ferenc nyugodtan sétált végig a szőnyegen, mire a szultán tettetett haraggal rájuk kiáltott: Ti gázoljátok hitetek és üdvösségetek jeleit! „Nem én, feleli szent Ferenc, mert ezek a keresztek itt a bal lator keresztjei s az igazi, az üdvözítő kereszt nálunk van a keresztényeknél.“

Azután a szultán kérdezte tőlük: követek-e, vagy muzulmánok akarnak lenni? Erre szent Ferenc azt felelte, hogy muzulmánok egyáltalán nem akarnak lenni, mert ők az Isten követei s azért jöttek, hogy megmentésük az ő és népe lelkét, mertha abban a hitben halna meg, biztosan elkárhozna. Hivd ide országod tudósait és főpapjait s előttük bizonyítjuk be hited ürességét és ha ezt tenni nem tudnók, akkor vágasd le

fejünket. A szultán sátorában megjelentek a főpapok és tudósok s mikor megtudták idehívásuk okát, azt felelték neki: „O, Urunk! Te a törvény kardja vagy. Kötelességed a törvény betartása és megvédése. Isten és Mohamed nevében, ki a törvényt adta nekünk, kérünk téged, vágasd le ez emberek fejét, mert mi nem akajuk meghallgatni, mit akarnak mondani nekünk . . . neked is megtiltjuk, hogy meghallgasd predikációjukat. Te különben tudod, hogyha valaki a törvény ellen beszél, annak fejevételt a törvény parancsolja. Isten és a törvény nevében parancsoljuk neked tehát azonnal, vágasd le ezek fejét.“ A felelet után eltávoztak., Melek el Kamel, a törvény azt parancsolja nekem, mondja a szultán magának, hogy vágassam le fejeteket. Én most a törvénnyel szembehelyezkedem és nem vágatom le a fejeteket. Ugy érzem csúf hálátlanság volna ez irántatok, kik azért jöttetek, hogy megmentsétek a lelkemet.“ Biztatta a szultán, hogy maradjanak közöttük, birtokokkal megajándékozva gazdaggá teszi őket. Elhalmozta arannyal, ezüsttel, drágakövekkel és keleti szőnyegekkel. Bár koldus szegények voltak semmit se fogadtak el, csak egy kis enni-inni valót, mert éhesek voltak.

A szultán megengedte Szent Ferencnek, hogy birodalmában prédikálhasson, sőt kérte, hogy hozzá is gyakrabban látogasson el, mert nagyon becsülte szegénységéért és erős hitéért. Menedéklevelet adott neki. Szent Ferenc látta, hogy ott tartózkodása nem célravezető, a muzulmánokat nem tudja megtéríteni, a keresztények közé való visszatérésre határozta el magát. Akaratát

bejelentette a szultánnak, aki fájdalommal vált meg tőle, kijelentve, hogy örömmel térne Krisztus hitére, de még is fél ezt cselekedni, mertha ővéi megtudják, őt is a szenttel együtt megölnék. És mi haszna lenne ennek mikor még sok nagy fontosságú elintézni valója van, és ő is sok jót vihet véghez. Ezért nem akarom sem a magam, sem a ti veszteteket. Taníts meg, mit kell tennem, hogy üdvözljek? A szultán kérésében sok pogány szomjuhozta az üdvösséget. Ezt szent Ferenc megértette, ebben egy új fajta kereszties hadjárat előjeleit látta és kitérő választ adott. „Uram, én most hazámba távozom s Isten irgalmából holtom után mennybe jutok, az ő tetszése szerint két testvéremet küldöm hozzád, hogy téged Krisztus szent keresztiségében részesítsenek, amint nekem azt az Ur kinyilatkozattatta. Azért hárits el minden akadályt, hogy azon nap, midőn leszáll rád az Isten kegyelme, készen találjon az áhitatra és hitre. A szultán ígéletet tett. Szavát állotta.

Szent Ferenc a menedéklevelet felhasználva, mely feljogosította, hogy dijtalanul látogassa meg a szent helyeket. A szultán kíséretet adott melléje. Meglátogatta a szent helyeket. Szívéből bőségesen áradott a szeretet; lelkében megerősödött a vértanuság vágya és kedves emlék gyanánt magával hozta Európába a bethlehemi barlang örömét és Greccio városába felállította az első Bethlehemet, mely azután fiai, a ferencrendiek révén az egész világon elterjedt.

A szent hazájába visszatérve, néhány év múlva meg-

halt. A szultán is beteg lett és várta szent Ferenc ígéretének teljesítését. A tenger partjára öröket állíttatott, kiknek megparancsolta, hogyha szent Ferenc csuhájában látnak két barátot, azonnal hozzák eléje.

Ez időben szent Ferenc megjelent két testvérnek. Lelkükre kötötte: haladéktalanul menjenek a szultánhoz és gondoskodjanak lelkeüdvösségéről. A testvérek a vett utasítás értelmében áthajóztak a tengeren. Elfogták s a szultán elé vezették őket. Ahogy a szultán meglátta szent Ferenc fiait, végtelenül megörvendett, felfohászko-
dott: „Most valósággal tudom, hogy Isten lelkem üdvösségéért küldötte hozzám a testvéreket.“ A testvérek kioktatták a szultánt a hit dolgaiban, megkeresztelték és ő ugyanazon betegségben meghalt. Mint a legenda mondja lelke szent Ferenc érdemeiért és imádságáért a mennybe vitetett.

Minden a legenda szerint történt-e, azt most ne kutassuk. Egy tény. Szent Ferenc fiai hétszáz esztendő óta vannak a Szentföldön. Azóta onnan nem távoztak. Lelkek fölött való uralmukat semmi hatalom megdönteni nem tudta. A törökök megdöntötték a keresztések uralmát, vérbefojtották a kereszties seregeket, de szent Ferenc kicsiny csapata mindig hű maradt a Szentföldön. Nagy véradót fizettek. Közülük kétezeret a törökök öltek meg. 1919—1920-ban hét hónap alatt hat ferencrendi testvért öltek meg, a hetedik pedig az elkövetett erőszakosságokba halt bele. A vértanuhalált halt ferencrendiek között volt egy magyar is, Dollencz testvér. Nyolc ezer a pestis betegek között halt meg. Ha másképp nem

lehetett, pénzen vásároltak szabadságot. Azt írja Zadra-
 vec István ferencendi magyar püspök, aki végigjárta a
 Szentföldet: az Anyaszentegyház és a katolikus világ
 egyedül a ferencendieknek köszönheti, hogy van Szent-
 földje s hogy még a nyomát is el nem pusztították a
 keresztes háboruktól felbőszült törökök.

Keleti veszedelem Nyugaton.

A VIII. században Európa el volt foglalva önmagával. Míg észrevették volna az európaiak, a Mohamed vallását követő arabok 711 ben Tarik vezérlete alatt átjöttek Európa délnyugati részére, Spanyolországba. A spanyolok hétszáz esztendeig tartó háborút folytattak a mórok ellen, kik Franciaországba is nem egyszer betörni próbálkoztak. Konrád burgundi király 937-ben így biztatta katonáit: különbség nélkül öljetek mórt és magyart! „Senki se törödjék, valamelyik vesz oda e különfajta ördögök közül.“ (A magyarok is ez időben még pogányok voltak.) Marokkóból egyszerre a negyedik keresztes háború alatt 400,000 mór lepte el Spanyolországot III. Ince pápa keresztes hadjáratot hirdetett ellenük, de a hithű spanyolok döntő vereséget éppen Amerika felfedezésének évében 1492-ben mértek rájuk Aragoniai Ferdinánd és Kasztíliai Izabella egyesült serege elfoglalta a mór fővárost, Granadát.

Franciaországnak nem annyira az arab eredetű pogánysággal, mint szintén Keletről behurcolt keresztény s főkép a katolikus vallással ellenkező tanokat hirdető albiak és valdiakkal (tiszták, katharok. Ma adventisták, baptisták, methodisták) volt nagy, véres küzdelme, kik látszólag szép életet folytattak. Magukat mindentől megtartóztatták s azt hitték, hogy nemcsak az élet kényelméről, hanem magáról az életről is le kell

mondaniok. A papságot és egyházi vagyont fölöslegesnek tartották, mert a Bibliát mindenki olvashatja. Franciaország husz esztendei küzdelem után megszábadult az eretnekségtől (1229).

Nem így Magyarország. Hasonló tanokat hirdettek Magyarország déli részén, a mai Szerbia és Bulgária területén, Bugomil nevű papjukról, bugomiloknak, istenfélőknek nevezték. Imre magyar király figyelmét Vuk szerb fejedelem útján 1200-ban III. Ince pápa hívta fel és biztatta: „tépje ki, mint a búzából a konkolyt“ II. Endre alatt Ugron kalocsai érsek eredménytelenül vezetett keresztes hadat ellenük. A boszniai püspök hiveinek száma annyira leapadt, hogy ő a trónról lemondott.

Nemsokára (1241) jön a mohi csata a tatárok ellen, melyben a pártoskodó nemzetnek színe-java pusztult el. Magyarország termőföldjét gyep verte föl s kietlenség borult a falvak és városok fölé. Alig telik el egy század s Magyarország déli részén megjelenik a török. Fosztogat, gyűjtogat, életet olt s rabszifrafúzve hurcolja a fiatalságot pogány szolgaságba. Magyarország északi részétől Konstantinápolyig magyar könny jelzi a rabság útját. Hiába jajdul fel a nemzet. A nemzetben hiába könyörög segítségért a keresztény. Csak a pápa az, kinek füléig eljutnak a panaszszavak, s szíve megindul a nyugati nemzetekért vérző magyarok sorsán, követeit küldi az európai fejedelmek udvarába, honnan vékonyan foly a segítség.

A magárahagyott nemzetből emel ki az Isten egye-

seket, kik bölcseségükkel, vitézségükkel és vagyonukkal állanak a kereszt védelmének élére és megragyogatják a magyar lovagiasságot egész Európa színe előtt. A következő századokban mutatta meg a magyar nép, hogy a keresztet nemcsak nagyrabecsüli, de meg is védi s főképen az egyszerű nép az, mely sok más súlyos teher mellett a kereszt édes igáját is a legnagyobb önfeláldozással hordozta.

Az Egyház kapitánya.

A vén Európa elernyedtt a küzdelemben. Lemon-
dott keleti befolyásáról és a török hatalomnak megtö-
réséről. Már egyes hatalmak, uralkodó házak küzdenek
ellene egyéni érdekből, hatalmi féltékenykedésből. Keleti
utjai alkalmával műveltségében meggazdagodott, szelleme
felújult, a polgárság és kereskedő városok nem számít-
tott anyagi jóléthez jutottak. A jólét az embereket
önzővé tette, eszményekért lelkesedni nem tudtak, a
harc riadó nem rázta fel, pedig nagyon közélről hang-
zott fel, mind vézesebb lett a veszedelem, mert a
török hatalom felszabadulva a védekező álláspontból
támadásba ment át, s a félhold alatt ő hirdetett szent
háborút a kereszt ellen.

Bevallott célja a katolikus Habsburg uralkodóház
hatalmának megtörése. Ezen hódító út Bécs felé Ma-
gyarországon vezetett keresztül. Bécs falai alá a török
csak egyszer juthatott el, de annál többet szenvedett
Magyarország, Nyugat keleti kapuja, és megismétlődő
török támadások kivédője.

(A továbbiakban inkább a magyarok kereszties moz-
galmára leszek tekintettel, hogy annál világosabb le-
gyen előttünk, hogy mit tettek őseink a keresztért és
mi a mi kötelességünk a keresztel szemben.)

A törökök akkor tüntek fel Magyarország hatá-
rainál (1367), mikor a magyar trónon Lajos király ült

(1342—1380), kit a hálás utókor Nagy melléknévvel tisztelt meg. Eredetileg nem volt magyar származású, de nálánál nagyobb magyar sem volt. Vitézségét minden nemzet ismerte, hatalmáról mi sem beszélhetne szebben, mint az, hogy uralma alatt három tenger mosta birodalma határait. Vallásos buzgóságáért a pápa nevezte őt az Egyház kapitányának.

Politikai küzdelmei között nem feledkezett meg birodalmában a hit egységének visszaállításáról sem.

Birodalma déli részén a bugomilok, patarének és görögkeletiek megtérítéséért fáradozik. Keleten a görögkeleti szakadárak visszavezetése okoz gondot. Fáradozásával elér annyit, hogy halála után katholikus püspökség alakulhat a mai Moldova területén Baia városában (1413), melynek fejedelme 1371-ben elfogadja a a katholikus vallás tanításait.

Téritő munkájában hűséges segítőársai a ferencrendiek, kiknek szereplése nem ismeretlen a magyar történelemben. Sok szerzetesrend működött az országban, de egy sem állott közelebb a szegény néphez, mint szent Ferenc fiai. Ők voltak minden időben a magyarokra a legnagyobb hatással. Magyarország vallástörténetében a domokosrendiek mellett ugyanaz a szerepük, mint a Szentföldön: a hit védelme akkor, midőn mindenki lemondott minden reményről.

A tatárjárás után a kunok megtérítésével foglalkoznak úgy az ország szívében, mint a keleti részeken. Nagy Lajos király mint hittérítőknak ad megbízatást és ezközüli ki a pápánál nagy előnyöket. Nagy számok be-

szélnek a ferencrendiek munkássága mellett. A király tesz bizonyosságot amellett, hogy Bulgária területén 200 ezer szakadárt kereszteltek meg és 2000 missziós papot kértek a rend általános főnökétől. E hősie munkában a fáradtság mellett vérrel is adóztak. Mindig a veszélyezett pontokon teljesítettek szolgálatot és a töretlen ugaron vérzenek.

A király a barátok oldala mellett áll. Nyugtót nekik nem enged. Biztat, jutalmaz, kér, könyörög a pápánál és a külföldi szerzetes főnököknél, mert az igazi nagyság nem a szavakban, hanem a cselekedetben nyilvánul meg.

Az eretnekek kalapácsa.

Az eretnekek kalapácsa nem más, mint Márkiai Jakab olasz eredetű ferencendi szerzetes, kiről életrajzirói azt jegyezték fel, hogy hét pápának volt követe más és más országokban; mint hittérítő, kétszázezer embert keresztelt meg; Magyarországon ötvenezer huszítát térített vissza az Egyház kebelébe. A szegedi ferencendi kolostorban egy régi karosszéket mutogatnak, melyről azt tartják, hogy a Márkiai Jakabé volt s mint főhitvizsgáló abban ülve ítélkezett az eretnekek fölött.

Kik voltak a veszedelmes eretnekek? Tanítójukról, Husz Jánosról, huszítáknak nevezték. A huszita mozgalom kezdetével a török támadása mellett a hit egysége került veszedelembé. Ez a veszedelem is Magyarországot övezte minden oldalról. A huszíták az egyház külső életét, tanításait akarták megreformálni, de mivel önmaguk között sem egyeztek meg mindenben, általános hatást nem tudtak kiváltani. Tanításaikkal békétlenséget, egyenetlenséget szítottak, a jóhiszemű embereket félrevezették, megbolygatták a katolikus hithez való szilárd ragaszkodást. Az első időkben a püspökök féltek nehogy egyházmegyéjükben lábrakapjon ez a mozgalom, mely elég sok ideig tartotta magát, mert csak a XVII. század végén ült el. Magyarországon Mátyás király szüntette meg véglegesen. A világháború után Cseh-or-

szágban újraéledt cseh nemzeti egyház lehetetlen alakulatában, melyről később még megemlékezem.

Márkiai Jakab Zsigmond magyar király és német császár hívására Boszniából jött Magyarországra. A boszniai ferencrendi kolostorok látogatására küldötték ki Rómából és épen elég jókor, jó helyre. Betekintést nyerhetett a Balkán-államok vallási életébe, rendtársainak küzdelmébe, a fenyegető török veszedelembé, az uralkodók kétszínűségébe, mert éles látású és nagy tudományú ember volt.

Tvarkó István bosnyák király ingadozása a hitben oly megütközést váltott ki belőle, hogy szemébe őt pogánynak nevezvén, udvarát 1433-ban elhagyta és aztán hiába hívta vissza, a magyar királyi udvarban maradt két hónapig, hová Zsigmond király hívta.

A király hamar tisztába jött Jakab atya fényes tehetségével, tanácsait felhasználta. Az ő és a baseli zsinat kérésére IV. Jenő pápa Magyarország, Ausztria és a melléktartományok területére hitbiztosnak nevezte ki, mellyel az volt a célja, hogy a keresztény államokban visszaállítva a hitet, annál nagyobb erővel léphessenek fel a török ellen.

A lappangó huszitákat kutató munkáját az esztergomi érsek hívására az esztergomi egyház megye területén kezdte meg. Innen az erdélyi egyházmegyébe kellett sietni, mert a Csehországból menekülő husziták barátságos fogadtatásra találtak Moldovában s innen Erdélybe is beszivárogtak.

Ez Lépes György püspököt nagyon aggasztotta s

1436 máj. 8-án csaknem esdeklő levélben kéri Jakab atyát, hogyha a váradi egyházmegyében befejezte küldetését siessen Erdélybe a ragálymódjára terjeszkedő felekezet kiirtására.

A püspök a papság és a hivek körében is készítette a talajt. Feltárta előttük a veszély nagyságát.

Jakab atya készséggel engedett a kérésnek. Erdélyben a távolabbi előkészületek megtételére adót vetettek ki, mert számítottak fegyveres ellenállásra is, ami nagy teherként nehezedett a nép vállára.

Lépes György püspök szigorú rendeletben tudatja és kéri egyházmegyéje összes főesperesét, miséspapját, diákonusát, káplánját, tizedszedőjét, hogy Jakab atyát s a melléje adott kísérlőjét, Kemény Detre udvari káplánt és küüllői főesperest illő tisztelettel fogadják s neki engedelmeskedjenek és mindenben segítségére legyenek. Ő minden eszközt a „szent“ férfiú rendelkezésére bocsátott, hogy az elterjedt huszita mérget kiirthassa.

Hetekkel azelőtt a papság egyébről sem beszélt a szószékről, mint Jakab atya érkezéséről. „Mindent elkövettek, hogy csodálattal és áhitattal várják érkezését s isteni küldetésében senki se kételkedjék.“

Megjelenésével óriási hatással volt a népre. Megfelelt a hozzáfűzött reményeknek. Vér nélkül, a pusztaszó erejével visszavezette a megtévedt nyáját pásztorához.

Müködésének eredményére jellemző János váradi püspöknek Rómába küldött jelentése 1436 december 1-ről. E levélben örömmel értesíti a pápát Jakab atya sikereiről, melyeket először az ő egyházmegyéjében, azután

pedig Erdélyben aratott a huszita tanokkal szemben. Erdélyben a huszita eretnokséggel szemben, írja a váradi püspök, hasonló tevékenységet fejtett ki, sőt buzgóságában saját életét is veszélynek tette ki. Ők ugyanis a legszentebb hit üldözői s némely hitvitázók pusztá vakmerőség s a gonoszság zászlai alatt összeesküdve, az evangéliumi igazság fölé helyezték magukat s az egyház és a papság ellen törtek. Valóban nagyon válságos volt a helyzet, még csak pár nap s fegyveres erővel rontanak a papságra. De Sabaoth Istene nem engedte meg e bűnös vérengzést, mert Jakab atya épen a legnagyobb veszély pillanatában megjelenik s a kipróbált igazság fegyverével lesújtja a hitetleneket, a népet pedig visszavezeti és megerősíti a katolikus hitben.

Elhatalmasodott lehetett az erdélyi husziták ereje és vakmerősége, hogy a fegyver erejével akarták a mitsem sejtő népet megfélemlíteni és a maguk vallására vonni.

Az erdélyi románság közül többen, a székelyek közül kevesebben csatlakoztak az új hithez és nem csoda, ha Lépes püspök az erőszakkal szemben erőszakot akart alkalmazni, midőn keresztes háborúk céljaira rendkívüli adót szedett királyi engedéllyel.

Jakab atya térítő útjában Erdély után Várad vidéke következett. A kalocsai és pécsi egyházmegyék területén kemény dolga akadt, mert sokan még a papok közül is megtagadták az engedelmességet, már annyira félre voltak vezetve. Élete sem volt biztonságban. Tanácsosabbnak látta, ha az elért eredmények után el-

hagyja Magyarországot. A király kívánságára a törökök ellen induló katonákat kísérte el és tartotta bennük a lelket. Az ő biztatására a törökök ellen induló csapatok táborában a ferencrendiek vállalják a lelkigondozást, mely a ferencrendnek új utat nyitott magasztos célja megvalósításában.

Hunyadi és Kapisztrán.

Márkiai Jakab sok ferencrendit küldött a várnai csatába. A csata 1444-ben szerencsétlen kimenetelű volt és a ferencrendiek közül is sokan maradtak a csatatéren.

A kereszténységre ennél nagyobb vereség volt Konstantinápoly eleste 1453-ban. A kelet-római császárság fővárosa török kézen! Leverőleg hatott Európa keresztény fejedelmeire. A törököket ez újabb lelkesedésre tüzelte. Az első, ki a helyzet fölé emelkedett, ki lehetett volna más, mint a pápa? Megbizzá a tűzfészek közelében tartzkodó, heves vérű, tűzes szónokot, Kapisztrán Jánost, hogy hirdessen keresztes háborút a török ellen.

A töröknek már határozott tervei voltak. Mindenképen el akarta homályosítani a Budavár tetején emelkedő Nagyboldogasszony templom tornyán fénylő kereszt sugarait s már ott is látta a félholdas, lófarkas zászlót, mint a szél lebegteti. Ám a török akaraterő előtt akkora akadály állott, mint a törökverő Hunyadi János, ki egy életet szentelt a török ellen folytatandó küzdelemre.

Hunyadi János sok csatában edzette erejét a török ellen. Sokszor alázza meg ellenségének elbizakodott hatalmát, de végre is belátta, hogy egymaga nem képes ellenállásra birni az egész nemzetet, enélkül pedig lehetetlen megállítani az ellenséget előretörő útjában, azért azon volt, hogy Kapisztrán szent János közvetlen

segítségét megnyerje, akinek szerepléséről csodálatos hírek keringettek száron.

Kapisztrán szent János ekkor egész Európa előtt igen nagy tiszteletben állott. Királyok, püspökök, fejedelmek, főurak árasztották el meghívó leveleikkel. S ő mindenhol ott termett, ahol rá szükség volt. Amig Németujhelyen, Bécsben, Lengyelországban és Csehország határán tartózkodott, a magyarok közül is sokan keresték föl, kérve közbenjárását, imádságát. Külföldi szónoklatainak csodás hatása a magyarokban azt a hitet keltette, hogy csak tőle remélhetik, hogy aléltóságából felrzza a nemzetet. Azért V. László magyar király saját kezüleg többek között a következőképen ír 1454 ben : „ha szívén viseli a hit sorsát, úgy sehova se menjen, hanem egyenesen és gyorsan jöjjön Magyarországra. Magyarország szorongatott helyzete a Te személyes jelenlétet kívánja. Sehol nagyobb hasznára nem lesz Atyáságod a hitnek és köznek, sehol nagyobb dicsőségére az Istennek, mint itt.“ Szakadatlanul hívták és ő habozott, míg az Isten csodálatos módon közbe nem lépett. Épen Nürnberg városában tartózkodott és a birodalmi rendeket biztata a török ellen megindítandó küzdelemre. Eredménytelenül. Misézés közben szózatot hall : In Ungheria, in Ungheria ! Magyarországra ! Magyarországra ! Ugyanakkor a pápától is megérkezik a felszólítás : a jelen sorok és a szent engedelmesség erejével megparancsoljuk, hogy a magyar király földjén maradj és ott hasznos légy. Intsd, bátorítsd, buzdítsd az ország egyházi és világi hatalmasait, fejedelmeit, báróit és minden népét.“

Megunta a külföldi fejedelmek pártoskodását, halogatását, kik között nem tudott békét teremteni, hogy összefogjanak a közös ellenség, a török ellen. A cseh huszitákat sem tudta megnyerni, azért elhatározta, hogy enged a sok hívásnak és a pápai parancsnak. Magyarországi rendtársai 1455 ben figyelmeztetik, ha a király és a főurak között igazságot nem tesz, nagy baj zúdul az országra. Május havában útrakelt Magyarorszáig felé. Egyelőre a huszitákkal, rácokkal és az erdélyi görög keletiekkel akarta összemérni a hit fegyvereit s azért utja lényegében ugyanaz, mint volt Márkiai Jakabé.

Győr városában kibékíti a királyt nemzetével. Innen Székesfehérvár, Lippa, Csanád, Temesvár, Karánsebes, Gyulafehérvár, Torda, Tövis, Hunyad jelzik útjának irányát. Terve volt bejárni a Székelyföldet, hol leszámol a huszitizmussal. Átkel a Kárpátokon és ott próbál szerencsét, hol oly hidegen fogadták rendtársát Tari Lászlót.

Tervét nem valósíthatta meg. Bejárta Hunyad vidékét. Ellátogatott a gyulafehérvári püspöki udvarba, de tovább nem juthatott, mert 1455 év végén Carvayal pápai követ udvari papját küldötte utána azzal a felszólítással, hogy azonnal siessen Budára s legyen segítségére a keresztes sereg tóborzásában.

1456 febr. 14. én már Budán találjuk. A pápai követ a budavári templomban mellére tűzi a pápa által küldött és megszentelt keresztet. Magyar zászlóval a kezében a budai hegyek ormán végig tekint, keresi, kiket hozhatna össze a zászló alatt, hogy Hunyadi segítségére vigye a török ellen. Csak egy panaszos levelet

küldhet III. Kalliszt pápának, ki neki 1455 jul. 20. án megparancsolta, hogy engedélye nélkül nem hagyhatja el az országot: „a magyar főurak, főpapok civakodnak, pártoskodnak, sem hadsereget, sem költségeket megszavazni nem akarnak; csak egy ember van, akit nem kell buzdítani, bátorítani: Hunyadi János besztercei gróf.“ Czillei gróf és a király udvara a legnagyobb veszély idején vadászatot rendeztek. A főurak példájukat követték s udvarházaikba vonultak vissza. A budai királyi vár a krónikás szerint „üresen maradt, elhagyatva, mint a baromitatóhely a pusztában“. Kapisztrán belátta, hogy itt ezeken a helyeken nincs mit keresni. A budai dombokon és dombok alatt épült vískók népéhez fordult és másodszor is Szeged felé indult.

A nép megértette a szent tüzes fellángolását, átvette kezéből a keresztet, hogyha kell meghaljon annak árnyékában.

Kapisztrán bizodalma a népben nem volt hiábavaló. Szegény, de elszánt emberekkel indult Nándorfehérvár alá, hová a török már megérkezett.

Ezt gyors futár jelezte a Budán gyűlésező rendeknek. II. Mohamed szultán nem várta a keresztények felkészülődését és támadását, hanem megelőzve mindent, ő akarta átvenni a kezdeményezést. Akkora sereggel jött Magyarország ellen, mekkorával szemben még a dicső Hunyadi János sem állhatott meg. Hunyadi János szintén a Nagyalföldön tóborzott és saját költségén szervezett hadat. Csak épen fejetlenség nem következett. Külföldi segítségre sem lehetett számítani. A török

haragja, ereje nőttön nőtt, mert hatalmas keresztény megmozdulástól, támadástól tartott. A pápa külföldi követei egymás után jelentették a szomorú hírt: egy fedelem se akad, ki részt kívánna venni a megindítandó háborúban.

A két hős összegyűjtötte az Alföld népét, melynek táborára egy szemtanú leírása szerint a következőképpen nézhetett ki: „Mindnyájan, kik összejöttek a köznéphez tartoztak, parasztok, szegények, papok, világi papok, tanulók, szerzetesek, különböző szerzetesrendek laikus testvérei, szent Ferenc harmadikrendjének tagjai, remeték. Ezeknél, kivéve a várjobbágyokat, kevés fegyver volt látható. Sem lovaik nem voltak azokon kívül, melyek az élelmiszerek hordására szolgáltak. Sem lándzsákat nem láttunk náluk. Akik páncéllal, vagy más fegyverekkel voltak felszerelve, úgy tűntek fel, mint Góliát ellen Saultól felfegyverzett Dávid. Bőven el voltak azomban látva kardokkal, dorongokkal, parittyákkal, botokkal, minőket a pásztorok szoktak hordani. Csak lelkesedésük volt nagyobb szegénységüknél és bizodal-muk Jézus szentséges nevének erejében, mert Kapisztrán utasítása szerint, ha a teljes búcsút el akarták nyerni, szárazon és vizen ezt folytonosan hangoztatniok kellett. A magyarok július 14-én találkoztak a törökökkel, kik megvetőleg néztek az előbbikre. A döntő ütközet július 22-én volt. A vad harcban ember ember ellen küzdött. Egy török annyira megközelítette a vár-falat, hogy készült kitűzni hadijelvényüket a lófarkat. Az őr megkísérelte letaszítani. Nem sikerült. Ekkor

merész elhatározása támadt. Átkarolta az ellenséget és magával rántotta a mélységbe. E hős neve: Dugovics Titusz. Küzdelem közben a Száva és Duna vérfolyammá vált. A zöld mező tulipánszínt öltött. Százötvenezer törökből huszonnégyezernek teste fedte a csatateret. Négyezer fogoly maradt a megfutamított törökök közül a magyarok kezén, és az egész hadifelszerelés. A törökök Szófiáig meg sem állottak.

Küzdelem közben Kapisztrán János valahányszor úgy látja, hogy a török sereg a keresztények fölé kerekedik, mindannyiszor kezét az ég felé emeli és harsány hangon kiáltja: Jézus segíts! Megtörténik az is, hogy a keresztények táborában mindenki csügged, csak Kapisztrán bizik és biztat. „Ne féljeteK, kised sereg, ne remegjeteK! Meg fogja ugyanis adni nekünk Isten az ellenségeink fölött óhajtott győzelmet, melyről a feltűnt csillagok is azt hirdetik, hogy mindenképen be fog következni.“ Így használta ki egy félelmes nagyságban az égen pompázó üstökösnek megjelenését, mely két három hónapig ragyogott az égen.

A nándorfehérvári győzelem általános örömet keltett a keresztény népek között. Mégcsak Jeruzsálem városának bevétele alkalmával ujjongott Európa ily mértékben, Pedig mily nagy közöny kísérte a pápa felhívását. Németországban a papság teljes közönnyel viseltetett és megtagadta a keresztes háború céljaira elrendelt keresztes adó begyűjtését. A német császár húzta halasztotta a dolgot. Őt és a magyar királyt a pápa kiközösítéssel fenyegette meg, ha nem hajtják végre ígérteK. Francia-

ország megtartása is méltatlan volt. VII. Károly király a keresztes háborúra felhívó és a tizedfizetési bullát sem akarta kihirdetni országában. Burgundia fejedelme az összegyűjtött pénzt nem akarta beszolgáltatni a pápának. A dán és spanyol királyok csak az ígéretekkel maradtak. Az olasz fejedelmek egymás között civakodtak. Most meg mindnyájan egyformán örvendettek; hálaadó körmeneteket tartottak és a templomok harangjai zúgtak.

A magyarság és a győző vezéreken kívül a legnagyobb öröme a pápának volt, aki miután látta, hogy földi fegyverekben nem bizhatik, égi segedelemhez fordult. A keresztes háború sikeréért imára és bőjtre hívja fel a keresztény világ figyelmét. A világ minden templomában déltájban meghúzat egy haragot és akik ekkor egy Miatyánkot s egy Üdvözlégy Máriát elimádkoznak, azoknak negyvennapig bűcsút engedélyez, ha háromszor teszik egymásután 100 napi bűcsúban részesülnek stb.

A déli harangzó a magyar keresztesek nándorfehérvári győzelmét hirdeti.

„Tomori büszke vezér“.

„Tomori! büszke vezér! mért hagytad el érseki széked? Nem halt volna hazánk disze virága veled!“ A költő lelkében egy nemzet keserősége újul meg, midőn nemzeti nagy létünk nagy temetőjére, Mohácsra gondol és a nagy veszteségért a vezért teszi felelőssé a történelem ítélőszéke előtt. A költő nem történetet ír, hanem a nagy bánat fölött búsong és bűnbakkot keres. Országos katasztrófáért, Mohácsért, egy embert felelőssé tenni nem lehet s legkevésbé Tomori Pál kalocsai érseket.

A nándorfehérvári csata után a töröknek csak kisebb betörései voltak Erdélybe s legtöbb esetben felelőtlen elemek részéről. A XVI. század elején a török császár erejét az ázsiai lázadások kötötték le. X. Leó pápa ezt az alkalmat akarta felhasználni a szultán európai hatalmának gyöngítésére.

A kereszt védelmében a keresztény fejedelmek között nem volt valami nagy egyetértés. A pápa jónak látta, ha nem kockáztatja meg tekintélyének latbavetésével új keresztes háború hirdetését. Megvolt a jó alkalom s útját vágta a közöny!

A pápai udvarban igen nagy tekintélynek örvendett az esztergomi érsek, aki tudomást szerezve a pápa szándékáról vállalta, hogy királyát rábeszéli a keresztes háború megindítására, mert első sorban Magyarország az érdekelt fél, ha erre megbizatást kap. X. Leó pápa

A parasztlázadás megrendezése s elfojtásának módja rossz előjel volt a következőkre. Vér a vért nem tudta megbecsülni és a szabadságot a szolgaság követte.

A török hetven esztendeig nem zaklatta feltűnő módon az ország nyugalmát, mit Hunyadi győzelmén kívül annak is tulajdoníthatunk, hogy a híres győzelem után két esztendővel a hálás nemzet a nándorfehérvári győzőnek fiát, Mátyást ültette a magyar trónra, aki nemcsak igazságosságával nyerte meg alattvalói bizalmát, hanem vitézsége és bölcseségével is kiérdemelte a nemzet osztatlan szeretetét.

Harminckét évi uralkodás után korán sirbaszállott. Utána következtek a gyenge uralkodók, kik nem tudván az országban a rendet fentartani, hogy védhették volna meg a fenyegetett határokat? Épen ezen korban a törökök élén hódítani, terjeszkedni vágyó császárok terjesztették tüzzel-vassal a félhold diadalát.

A nagy (II) Szulejmán szultán nem akart magán kívül más uralkodót elismerni a földön: „valamint egy Isten van az égben, úgy egy császár legyen a földön“. szokta mondani. Komoly tervvel foglalkozott. Magyarországon végigsöpör és Bécs városát megalázza. Erre keresztény részről is kapott biztatást, mert I. Ferenc francia király ellensége volt a Habsburg uralkodóknak, akik félelőre fölé terjesztették ki hatalmukat.

A török készülődésének híre nem volt nagyobb, mint a nyomában járó veszedelem, melynek előszelei hamar bejárták az országot, meglepték, készületlenül találták a gyermek királyt és udvarát.

Mit tehetett a király mást, mint felszólította a keresztény fejedelmeket, küldjenek segítséget a szorongatott ország védelmére, mert a szultán elfoglalta a végvárat és meg akarja rontani az egész országot. Segítség sehonnan nem érkezett. A pápa, VII. Kelemen, küldött ötvenezer aranyat és felhatalmazást a király részére, hogy az egyházi javadalmakra adót vethet ki, arany és ezüst készleteit összeolvasztva pénzzé veretheti.

A király ősi szokás szerint végighordoztatta az országban a véres kardot; gyors készülődést rendelt el, a török ellen kiadva a jelszót: minden ember a tolnai táborba gyűljön össze!

A katonaillesítésre a király maga adott jópéldát. Háromezer lovassal és gyalogossal indult el Budáról 1526. júl. 23-án. Szálkay primás hatezer arany mellett 1400 katonát ajánlott fel. A primás példáját követték a püspökök s akik csak teheték, résztvenni kívántak.

Burgio pápai követ jelentése szerint 20—25 ezer ember gyűlt össze Tolnára vezér, pénz, hajó, rend és jó tanács híjával, mi főbenjáró szerencsétlenség volt. A török kétszázezer embert, háromszáz ágyút vonultatott fel a kevés számú magyarság ellen. A vezéri tisztet senki sem akarta elvállalni. A király Fogaras várának egykori kapitányát, az esztergomi kolostornak csendes lakóját kalocsai érsekké neveztetvén ki, a pápa a római egyház főkapitánya címet adta neki. A király Tomori Pál kalocsai érsekre ruházta a fővezérséget. Tomori szabadkozott ellene. Szerzetesi fogadalmára, tapasztalatlanságára és gyenge erejére hivatkozva akart kitérni a felelősség-

teljes megtiszteltetés elől. A király nem tágitott. Így jutott Tomorinak a szerencsétlen szerep, hogy a tolnai táborkereszteseit Mohács alatt ütközetbe vigye a török ellen.

Olyan katasztrófa nem érte többé a magyarságot, mint 1526 aug. 29-én délután négy órakor. A harci riadó felhangzására a magyarok nagy hévvel támadták meg a törököt. Az első támadás alkalmával visszanyomták. Ekkor szólalt meg háromszáznál több török ágyúnak torka s csataterén maradt a fővezér 6 főpap társával, 28 zászlósúr, 500 főnemes és 22 ezer magyar vitéz. A megáradt Cselepatak pedig a menekülő királyt temette el.

Nagy Szulejmán előtt nyitva állott az út Buda vára felé. Négy napi pihenés után megkezdődött az előnyomulás. Mátyás király büszke palotája megalázva, kincsei hajóra rakva, kifosztottan állott, mikor nyolc nap múlva a szultán visszatérésre gondolt.

A magyar történelem vésznek nevezi a mohácsi csatavesztést és méltán, mert a király és főpapság akkor pusztult el, mikor a legnagyobb szükség lett volna helytállásukra, hogy a széthúzásra nagyon hajlandó magyarságot a vallási viták, király választás, még jobban meg ne osszák.

A diadalmas félhold.

Mohácsnál elhullott a nemzet szine-java. Halva maradt a király s ami még ennél is többet jelentett: megbomlott a nemzet vallási egysége, mely sietette az ország politikai feldarabolását is. Azóta fenyegeti Magyarországot mindig az a veszély, hogy a nagy megpróbáltatások idején nem tudja erejét összpontosítani, ennek tudható be az a sok nyílt és leplezett harc, mely ma is rágja a magyarság életerős testét.

Három esztendővel Dózsa forradalma után Németországban Luther Márton ágostonrendi szerzetes tösgyökeres reformot hirdetett az Egyház testében. Mikor az Egyház mérsékletre intette, elragadtatásában kivonta magát annak fenhatósága alól és vakmerőségében jobban távolodott Krisztus jegyesétől. 1519-ben már hadat üzent az Anyaszentegyháznak, forradalomba kergette a német parasztokat. Pedigha követi jóakarató törekvéseiben a középkor nagy reformátorát, asszisi szent Ferencet, célt érhetett volna. Megkezdődött a hitújításnak nevezett vallási mozgalom, mely lángralobbantotta Európában a szenvedélyeket, megosztotta az emberek véleményét, békétlenséget szított. Luther egyházellenes küzdelmeiben nem maradt magára, mert Svájcban Zwingli Ulrik zürichi plebános, Franciaországban Kálvin János, onnan Genf városába menekült, Angolországban VIII. Henrik kezdeményezte a szakadást és érdekes, hogy mindenik más és más pártállású volt.

Mindezek bő aratáshoz segítették a törököt, aki eredménnyel halászott a zavarosban.

Magyarországon a vallási bomlást elősegítette a trónért folytatott küzdelem. II. Lajos után felvetődött a nagy kérdés, kit ültessenek a magyar trónra? A rendek véleménye megoszlott Ferdinánd osztrák főherceg és Szapolyai János erdélyi vajda személye körül. Akik Ferdinánd főherceget választották és koronázták királlyá, azok számítottak Ferdinánd bátyjának, V. Károly német császárnak segítségére a török ellen. Akik pedig Szapolyai Jánost választották meg, azok azt hangoztatták, hogy a magyar nép a nemzeti királyok alatt volt nagy és hatalmas. Nem feledhették Mátyás királynak dicső uralmát. A veszekedésnek a török látta hasznát. Ferdinánd király pártja erősebb volt. Az elüzlött Szapolyai János Lengyelországból a kereszténység ellenségének, a töröknek barátságát kereste, aki azt örömmel fogadta. Több ízben megjelent Buda várának falai alatt. A fontos várat kivette Ferdinánd kezéből és János királynak adta, hogy magának annál könnyebben lefoglalhassa.

János király bizott a török barátságában. Halála előtt végrendeletében fiát, János Zsigmondot a szultán védelmébe ajánlotta.

A szultán mintha háborúba készülődne 1541 ben nagy hadifelszereléssel jelent meg a vár falai alatt. Szinlelt barátsága lehütötte a magyar urakat. A vár alatt tábort ütött és föliment a királyi palotába: védencét a kis királyt látni szeretné. Mivel muzulmán létére nem lép-

heti át idegen nő küszöbét, kéri a királynét, hogy küldje le kis fiát az ő táborába.

Mit tegyenek? Dacolhatnak a hatalmas császárral? Hisz azonnal lövetni kezdi a várat s még védekezni se tudnak. Kénytelenek voltak a kis királyfit aranyos bölcsőben és ajándékok kíséretében a szultán sátorába küldeni, aki fejedelmi pompával fogadta Magyarország kis királyát. Addig dédelgette, tartotta jó szóval tanácsosait, míg a török katonák a vár megtekintésének ürügye alatt a vár fontosabb pontjait megszállták. Mikor elegendő török katona volt a várban, akkor a szultán a táborában lévő foglyok előtt kijelentette, hogy ily fontos vár nem maradhat gyermek király kezén, ő azt hatalmába veszi míg védence akkorára nő, hogy neki nyugodtan visszaadhatja.

Igy telepedett be a török nagy könnyen Budavárába. Így foglalta el kardcsapás nélkül az ország szívét. Eszeágában sem volt, hogy valaha visszaadja.

Azután 145 esztendeig török zászlót lengetett a szél Nagyboldogasszony templomának tornyán, honnan lekerült a kereszt, melynek védelmében annyi vér folyt.

Családnak, népnek, nemzetnek vannak sorsdöntő órái, midőn elkerülhetetlenül szükség van az összetartásra. A diadalmas félhold elég világosan bizonyítja, hogy nem a támadó ellenségnek ereje győzte le a magyar népet, hanem a széthuzás és kicsinyeskedés juttatta győzelemhez az ellenséget.

A kereszt győzelme Magyarországon.

A török urrá lett Magyarországon. A fontosabb végvárat Szigetvár, Nagykanizsa, Eger, Drégely, Temesvár, Lippa, Nagyvárad stb. megszállotta. Magyarország közepét török tartományokká tette és a *független* Erdély adót fizetett.

Magyarországon a töröknek pénz és élelem kellett. A keresztények vallását nem bántotta: dolgaikba csak akkor szólott bele, ha erre a keresztényektől felszólítást kapott, mert a vitatkozó felek nem tudtak másképp megegyezni. A török a keresztényeket gyaurlaknak tartotta, tehát jogokhoz nem jutatta, vallásukat lenézte, megvetette. Nála nem volt bűn, valaki katolikus vagy protestánsnak született, csak ne politizáljon. A keresztények közül jobban gyűlölte a katolikusokat, mert halálos ellensége volt a Habsburg uralkodóknak, kik hódító útjában akadályokat képeztek.

A török területen az u. n. hódoltságban azért nehéz helyzetben éltek a katolikusok. Egyházi intézményeiket sok utánjárással tarthatták fenn. Püspökségek, papképzés megszűnt. Állandóan rettegtek s mindennapi imádságuk volt: „Ne adj minket, Uram, a pogányoknak martalékul. Ne hizzék tovább is a kereszténység vérével ez a vérszopó nádaly! Apadjon el már egyszer a török félhold. Hadd vetkezze le gyászruháját

a sok kereszt, bú, bánat, szenvedés után a szegény magyar maradvány." Protestáns imakönyvben maradt fen ez a könyörgés, de akadtak protestáns predikátorok, akik a törökök terjeszkedését, foglalását a protestánsizmus terjedésének tekintetében Isten különös jótéteményének mondták.

A hódoltsági katolikusoknak a ferencrendiek voltak lelkipásztorai épen úgy, mint a Szentföldön. Nehány jezsuita s rejtőzködő világi pap mellett ők tartották meg a hitben. Önfeláldozásukat sokan életükkel fizették meg.

A magyar részekben sem sokkal volt kedvezőbb a helyzet. A főpapok és papok nagy része, mint jeleztem a csatasíkon maradt. A püspöki székek betöltésénél a királyok nem az arratermettségre, hanem sok esetben a politikai pártállásra néztek. Elnézték főurak vallásváltozását, kik magukkal vonták alattvalóikat, csak hogy ellenük ne forduljanak. Bethlen Gábor Erdély fejedelme a XVII. században háborút visel a magyar király ellen és 1620-ban a nevezetes besztercei országgyűlésen a püspökök számát háromra apasztják; a jezsuitákat számüzik; Pázmány Pétert az ellenreformáció megindítóját érseki székétől megfosztják. Bethlen Gábor háborújában 1619-ben szenvedtek vértanúhalált Pongrác István, Körösi Márk és Gródec Menyhért Kassán, kiket az Egyház a boldogok sorában tisztel.

Magyarország sanyarú vallási viszonyain a jezsuiták betelepítésével segítenek.

Erdélyben még ennél is rosszabb volt a helyzet. 1556-ban törvénybe iktatták a katholicizmus haldok-

lását. A gyulafehérvári püspökséget eltörölték; vagyonát lefoglalták; a szerzeteseket az ország területéről kitiltották, kolostoraikat elvilágiasították, vagy üresen hagyták. A ferencrendiek a kitiltó törvénnyel nem sokat törődve, nem mentek ki az országból, hol nyiltan, hol rejtőzködve az üldözött katolikusok szolgálatára állottak. Ahol lehetett védték a keresztet. A fejedelmi udvarban a néppel nem nagyon törődtek, azért könnyebb helyzetben voltak, mint a jezsuiták, kiket Erdélybe elég korán (1579) betelepített Báthori István erdélyi fejedelem. Hiába tiltották ki őket is több ízben, Erdélyt véglegesen ők sem hagyták el. Nehéz idők lehettek ezek, midőn az Egyház papjai, mint valami tolvajok úgy bujkáltak s nagyon szerethették a keresztet, hogy annak hordozásában másfél századon keresztül el nem fáradtak.

A kitartás meghozta a várt eredményt. Mig Erdélyben és Magyarországon a katholicizmus tekintélye valamennyire helyreállott és a magyarországi vallási harcok elnémultak, azalatt a török is sok apró csatározásban erejét kimerítette; a hatalmas hódító szultánok helyét gyenge császárok foglalták el, kik a katonaság foglalkoztatását nagyravágyó nagyvezéreikre bízák.

A nagyvezérek közül Köprili Achmed személye emelkedett ki, ki a lankadó török hatalom föltámasztásának gondolatával foglalkozott. Terve nem mindenben sikerült. Lipót magyar király s főkép a pápai udvar és a külföldi fejedelmek meggyőződhetek, hogy a török sem verhetetlen és ez akkor jött kapóra, mikor Kara Musztafa nagyvezér 300 ezer emberrel indult Bécs el-

foglalására. A bécsiek nagyon megijedtek. Lipót király keresni kezdte a magyarok barátságát is. Szövetségébe vonta Szobieszky János lengyel királyt, ki hősiességével megmentette a szorongatott várost 1683-ban.

Bécs fölmentése a pápában új reményeket ébresztett. A bécsi udvar örvendett megszabadulásának s többre nem gondolt. XI. Ince pápa nem hagyta nyugodni a habozó Lipót királyt és német császárt. Ellenségeivel kibékítette, megmozgatta Európát Magyarország felszabadítása érdekében. Kezdeményezése, unszolása célra vezetett, mert 1686-ban megindult a felszabadító háború. Sok nemzet fiai vettek részt ez utolsó nagy kereszties megmozdulásból. Bár Lipót uralma (1657-1705) megtizedelte a magyarokat, elszegényítette, polgárháborúba sodorta, még sem késtek a megjelenéssel Barkóczy, Petneházy, Gombos és mások vezérlete alatt s július 21-én ostrom alá fogták Buda várát. Két nap alatt nagy eredményt értek el, de a török sem volt rest s mindenképen tartani szerette volna e fontos pontot. Belülről támadta, kívülről bekerítette a keresztény sereget. A várat belülről a hőslelkű Abdi basa védte, ki a vár védelmében esett el.

A török nagy ellenállást fejtett ki, de a keresztény seregek nem tágítottak. A kornak leghiresebb hadvezére Károly lotharingiai herceg vezette a támadást és szeptember 2-án a vár a keresztények kezébe került.

Budavár visszavételének is meg van a maga Kapisztrán Jánosa, akinek aknai és ágyúí réseket vágtak a vár falán s megkönnyítették az ostromot.

Budavár visszafoglalásának hírére Nizza vidéki Gabrieli Rafael olasz ferencendi engedélyt kért előjárótól és I. Lipót császártól, hogy az általa feltalált el nem oltható tűzanyaggal ő is résztvehessen az ostromban. Műhelyét hajóra rakta és megérkezve a vár alá a bajor választófejedelem 40 katonát bocsátott rendelkezésére, kikkel a Gellért-hegy felé épített facölöpökre szórta a tüzet, mely az egész cölöpsort elhamvasztotta. Azóta nevezték magyar katonái Tüzes Gábornak.

A keresztények táborában határtalan lelkesedés uralkodott. A győzelem felvillanyozólag hatott s még tiz esztendeig folytatták a támadást. A régi Magyarország területét, Temes vidék kivételével, felszabadították a török uralom alól. A török szultán 1699 ben a karlovici békében le is mondott összes foglalásairól.

Nem telt bele ötven esztendő s a keze alatt maradt rész is visszacsatolódott. Azután mind inkább szorult vissza a török hatalom a Balkánra. A balkáni keresztény államok ezelőtt 50 esztendővel kivívták függetlenségüket és a félsziget kicsiny csücskéjére korlátozták hatalmát. 1912 ben Szerbia, Bulgária, Görögország hadat üzentek a töröknek, mely az európai népekben azt a hitet keltette, hogy az európai Törökországnak vége. A mai Törökország Európában kicsiny foszlánya a hatalmas, rettegett Törökbirodalomnak, mert az egész nemtöbb 26,000 négyzetkilométernyi területnél, melyen 1,188,000 ember lakik. Azok sem mind törökök.

Az izlám hatalma roppanóbban van Ázsiában is. A régi szokásokkal, erkölcsökkel fölhagytak. A császárságot megszüntették, a vallási törvényeken kezdik túltenni magukat. Pedig másfélezredévig ebből merítették fanatizmusukat, ez tette a törököket terjeszkedő nagyhatalommá.

Újabb hadüzenet a keresztnek.

Amíg külső ellenség ellen kellett védeni a keresztet, nem volt annyira bizonytalan a győzelem, mint mikor láthatatlan ellenséggel kell viaskodni. Budavárának visszafoglalása a kereszties hadjáratok történetében az utolsó fejezet, mely után kisebb mozzanatok következtek.

Lipót király halála után Magyarországon olyan uralkodók következtek, kik alatt Erdélyben a katolicizmus kezdte visszahódítani az elveszített területeket. Bátran mondhatni, hogy szépen terjedt a katolikus vallás, mert III. Károlynak és leányának Mária Teréziának nem volt kisebb terve, mint Magyarországot Máriaországá tenni. Az 1556-ban elűzött püspök 1716-ban hivatalosan is visszatérhetett ősi székhelyére, Gyulafehérvárra.

Alig csillapodtak le a vallásújítás mozgalmái s fejeződtek be a politikai harcok, újabb merénylet készült a kereszt ellen, hogy megalázzák rajta Krisztust.

1717 ben szervezkedni kezdenek az angol tudósok és a régi iparosok példájára egyesületekbe tömörülnek; felújítják a templomépítők társaságát azzal a céllal, hogy az emberek felfogásában kialakult meggyőződést az Egyházzal szemben; a multat, a hagyományokhoz való ragaszkodást le fogják rombolni. Amint ők hangoztatták az emberi szellem kiépítésére vállalkoztak. Így született meg a mostani kommunizmus nagyapja: a

szabadkőművesség. E kétes céllal alakult társaság gyorsan elterjedt Európa egyes országaiban s nemsokára hadat üzent a katolikus Egyháznak, melynek tagjai meggyőződésükben nem inoghatnak. Az Egyházat gyalázatosnak gúnyolták s jósolták azt az időt, melyben végezni fognak vele; „Üsd a gyalázatot“ hangoztatta Voltaire, a nagy francia tudós. A másik azon sajnálkozott, hogy nem lát elég vesztőhelyet a piacon, mely folyton csepegne a királyok véréből. Volt olyan is, aki nyíltan hangoztatta, hogy akkor lenne boldog, ha az utolsó királyt az utolsó pap belével akaszthatná fel. XII. Kelemen pápa hamar átlátott a szitán s a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget hirdető társaságot, mely fejedelmeket, államférfiakat és tudósokat számlált tagjai sorába 1738-ban kiközösítette az Egyház kebeléből. Katolikus ember nem léphet be közjük bűn nélkül.

Hasonló gondolkodású férfiak összefogtak egy nagy tudományos munka megírására. Harminchét kötetben kiméretlenül fordultak a kereszténység ellen s főképp a katolikus hit ellen. Kétségbevonták az Isten létét, gúny tárgyává tették a királyságot, papságot, nemességet, felkorbácsolták az emberek alattomos szenvedélyeit.

E sorozatos munkában oly szépen volt előadva minden, hogy az emberek mohón kapkodtak utána, érdeklődéssel olvasták és észrevétlenül szedték be a mérget. Megtörtént az a hallatlanság, hogy akadtak még a papság kebelében is, akik akaratlanul vak eszközei lettek a fölforgatóknak, akik a régít romnak tartván, újításra, forradalomra lázítottak.

Az ördögöt nem jó a falra festeni, mert könnyen megjelenik.

E mozgalomnak első áldozata a katolikus Lengyelország feldarabolása volt, mely alattomos munkára a szabadkőműveseknek két nagy tisztelője, Nagy Frigyes porosz király, ki a berlini páholynak 10 évig volt nagymestere, és II. Katalin orosz cárnő vállalkoztak. Egy katolikus országnak feldarabolása és a belvillongások napirendre tűzése fényesen sikerült. (1772).

A szabadkőműves társaságnak eszméi, elvei, tanításai nem maradtak gyümölcstelenül. A rombolás szelleme véres munkáját a legdicstelenebbül az Egyház legidősebb leányának megalázásában végezte el. Franciaországot teljesen felforgatták és ezereket küldöttek a vérpadra azok közül, kik velük nem rokonszenveztek.

Szabadság, egyenlőség, testvériség szép jelszava alatt kezdődött Franciaország felforgatása. Ezen szavak értelmét azóta mindig nagyon egyoldalúan fogják fel. A szabadság hangoztatásának ürügye alatt Franciaország nagy börtönné és vérpaddá változott át. Páris városának börtönében egyszerre 12,000 ember várta sorsának elfordulását. Marat a nagy demagóg a köztársasági államforma megszilárdítására 1792-ben 300,000 fejet követelt. Ugyanazon esztendőben öt nap alatt (szept. 2-7) 1089 embert, mások szerint 3000 papot, nemeset, apácát küldött vérpadra a rögtön ítélő bíróság. Férfiakat és nőket összefogva dobták a folyóba s ezt nevezték gúnyosan köztársasági házasságnak. Gyakorlatban a szabadság soha sehol sem gúnyolták úgy ki, mint Fran-

ciaországban a XVIII. századvégén és a jelen században Oroszországban, Magyarországon a kommunizmus idején, vagy Mexikóban napjainkban. Franciaországi Mendonban egy hazafias börgyáros államsegéllyel ember börgyárat rendezett be, hogy szerinte a lenyakozott hazaárulók haláluk után tegyenek valami jó szolgálatot az államnak keztyű, nadrág, könyv-táblák alakjában. Igaza volt Rólandné asszonynak, aki midőn a vesztőhelyre vittek, így sóhajtott fel: „ó szabadság, mennyi bünt követnek el a te nevedben!”

Mi vihető vissza cselekedeteikben a testvériségre? Ha valaki valamivel gazdagabb volt mint a másik, bizonyos lehetett arról, hogy egy-egy fejjel megrövidítik. Elég volt a pusztá alaptalan gyanú, hogy érzelmeiben nem rokonszenvez a forradalmárokkal, megnyitott a börtön ajtaja, következett az ítélet és pillanatok alatt végre is hajtották azt. A hóhér belefáradt bárdjának emelgetésébe s azért gépet állítottak fel, mely gyorsan és biztosan végzett az áldozatokkal. Azzal ugyan nem vagyunk még egyenlők, ha egymást elvtársaknak nevezhetjük.

Ezek után beszélhetünk-e testvériségről? Krisztusi szeretetről, irgalomról, megbocsátásról, mely nemcsak a kereszten függő isteni Mesternek oly szép jellemvonása, hanem jellemez minden keresztényt, aki meg tudja osztani, amije van; jellemezte a vértanukat, akik az utolsó percben is meg tudták bocsátni az ellenük vétőknek. A kereszténységben visszhangzik Krisztus ajkairól elhangzott szó: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.“

Akik ennyire jutottak a keresztény elvek lekicsinylésében, megvetésében, azok nem állhattak messze az Isten tagadásának lehetőségétől sem. A XVIII. század francia bölcselőinek célja úgy is ez volt. A francia népnek gondolkodni nem tudó alsó rétege vért ivott, elvakult s mindennek tapsolt, ami rombolásra emlékeztette, vagy vezette s azért nem fogadta megbotránkozással, mikor 1791-ben szobrokból, harangokból, Párizs védelmére ágyúkat és érckoporsókból golyókat öntöttek.

Csak istentagadók folytathatták azt a véres munkát, mely 1789 jul. 14 én vette kezdetét s a talajt annyira előkészítette, hogy 1793 ban Lyon városban egy Chalier nevezetű ember széttépte és lábbal tapodta Krisztus képét azt hangoztatva, hogy a test zsarnokságával, a királyság megbuktatásával és a király lefejezésével (1793 jan. 21.) a lélek zsarnokságát is meg kell semmisíteni. November hónap 28. án kimondják, hogy Isten nincs, nem létezik. Az emberi ész, mely a jelen esetben annyira ellágyult, megtévedt, istenítik, dicsőítésére áldozatokat mutatnak be s az oltáron a boldogságos Szűz szobrát Condeille színésznővel helyettesítik.

Az embefiség történetében hasonlóra példát egy művelt nemzet életében legfönnebb az orosz és magyar kommunizmus szolgáltatott, mert e két forradalom között máskép is nagy hasonlóságot találunk. A francia forradalom éle a királyság intézményének megbuktatása ellen irányult, de az Egyház sinylette meg legjobban. A magyar forradalom is kacérkodott az Istennel. Gúnyt űztek az egyházi szertartásokból.

Az első forradalom óta Franciaország kálváriát járt. Ma a keresztnek leghűségesebb tanítványai közé tartozik nem a hivatalos Franciaország, mely az isten-tagadás alapján áll s a kereszt fényének emelése helyett a nemzeti dicsőség emelésére tűzte ki célját, hanem az, mely imádkozni tud, az isteni tiszteletet nem felejtette el. Franciaország egyszerű népének hite utat tört a tanult osztály körében. A katolikus mozgalmak élén az egyetemek és főiskolák tanárai, tanuló ifjúsága áll. Egy csöppet sem csodálkozhatunk, hogy ezelőtt hetven esztendővel a boldogságos szűz Mária megjelenésével egy francia pásztor-leánykát tüntet ki Lourdesban. Nem lehet a keresztnek hadat üzeni annélkül, hogy meg ne szégyenülnének azok, kik elbizakodtak. Sok szenvedés előtt és sok szenvedés után Franciaország is elmondhatja szent Ágostón püspökkel: „Te benned biztam Uram, soha meg nem szégyenülök.“

A forradalmak tűzében.

A XIX. században a vallási mozgalmakat politikai küzdelmek, forradalmak váltják fel. Látszólag minden vallási mozgalom megbénult. Csak taktikai terv volt, hogy a háttérben annál biztosabban s nagyobb sikerrel dolgozhassanak a bomlasztó elemek. Az emberek lelkében meleg otthonra talált a vallási közömbösség, mely az előző kor tanításainak érett gyümölcsképen jelentkezett.

E századot a szabadság-mozgalmak korának is nevezhetnők, ha nem volna oly egyoldalú s nem viselné annyira magán a gyűlölet-bélyegét.

Az Egyház a szabadságnak, az emberi jogok érvényesülésének nem ellensége. Kezdetről fogva küzdött a rabszolgaság ellen és történetének azok a legszebb fejezetei, melyek előnkbe tárják az első keresztények életét, a szeretet-lakomákat, melyeket az ős pátricius rabszolgája mellé telepedve költött el. A keresztény rómaiak palotája az eszményi köztársaságnak volt meleg otthona, melyet hiába akarunk fellelni a új korban.

Korunk prófétái itt a földön akarják az embert tökéletes boldogsággal megajándékozni. Azért minden utógondolat nélkül hadatüzennek a régi évszázados szokásoknak, Istent, lelket háttérbe szorítják s egyedül az anyag és a test áll küzdelmeik középpontjába. Ennek nagyon találó kifejezése a bukott nőnek oltárraemlése. Ezzel az emberekben fölszabadították az állatot. A

vért szimatolt vad előtt már nem volt semmi szent emberi élet, család, vagyon, társadalom, országok jóléte elveszítette jelentőségét: a közérdek helyébe az egyén önzése lépett. Az emberiség feketevasárnap és nagypéntek közötti idejét élte, mert Krisztus arcát lepel borította. Borzasztó kor volt. Forradalom forradalmat követett. Európában nem volt ország, mely az emberi szabadság nevében fegyvert ne fogott volna, hogy az elvérzés, elpusztulás veszedelmének tegye ki magát.

A francia nagyhatalmi túltengés ellen megmozdul minden európai nemzet. Angolok, svédek, belgák, hollandok, németek, osztrákok, spanyolok, magyarok, olaszok vonulnak fel. Azután külön-külön is minden ország belső válságokkal küzd. 1820-ban Spanyolországban tör ki a forradalom. Példáját követik az olasz államok. Általános mozgolódás jelei mutatkoznak Németországban. Görögország, Havasalföld, Moldova 1821-ben fog fegyvert szabadságának kivívására. A lengyeleket a párizsi júliusi forradalom szele seprí el 1831-ben. Párizsban 1848-ban harmađszor is föllángolt a forradalom tüze s ez Magyarországnak megaláztatásába és tizennyolc évi leigázásba került. Az idén a newyorki Kossuth-szobor leleplezés alkalmával a dicsőített magyar szabadsághőst a szabadkőművesek mint a szabadkőművesség előharcosát ünnepelték s ennek kidomborítását annyira tulozták, hogy a hivatalos katolikus egyház részt sem vehetett az ünnepségeken. Az élelmes szabadkőműves sajtó ezt a katolikus Egyház elleni tüntetésre akarta felhasználni s a newyorki papsággal szemben fenyegetőzött

a pápa, a hercegprimás megtorlásával. Persze az ügy megvizsgálása után nagy ügyesen elhallgattak.

Miért folyt a sok vér? Akik megrendezték, azok erre a kérdésre azt felelik, hogy a tömeget felszabadították az egyesek uralma alól, a papi uralom alól. Valóban így volna ez?

Aki figyeli a mai művelt ember lelki kételyeit, vergődését; aki szánakozik az iparos osztály bizonytalan léptein, a babona és hit között megindult tévelygésein; az alsó néposztály mindennapi nélkülözésén, az egy kis összehasonlítással könnyen megállapíthatja a következőket: fölszabadítással, földosztással a szegény nép sorsa semmit se javult. A föld gazdát cserélt. Például a régi Magyarország területén a nemesi birtokok észrevétlenül a bevándorolt lengyel zsidóság kezébe csusztak át, mely néptöredék alaposan lefölözte a magyar nép zsirját. A szegény népet kivonták a földesurak joghatósága alól, ahol mégis nagyobb biztonságba volt megélhetése. Megszűnt a földhöz kötött jobbgyság s a szegény proletár embereket bekényszerítették a gyárakba, a szakszervezetekbe, ahol nehezebb a szolgaság lánc, mert ki nem tudja, hogy a zsidó szociálmusz az egyéni szabadság elé áttörhetetlen korlátokat állít?

Az egyház ellenségei kevés igazsággal azt tanítják, hogy az Egyház a monarchikus (királyság) államformát kedveli, ezt védelmezi és kívánja fentartani. Az igaz, az Egyház külső szervezetében sokat átvett a királyságból, de azért senki se foghatja rá, hogy ehez, vagy ahhoz köti életét. A kétezer éves pápaság végigélte a

köztársaságok, királyságok, császárságok bukását királyi koronákat és koronás főket látott porbahullani. Akinek olyan nemes cél van zászlajára írva, mint az Egyháznak, az nem válogatós az államalakulatokban. Krisztus és keresztjének szelleme a szabadság örve alatt nem tűr meg oly kijelentéseket, mint milyeneket a szociálista vezérek tettek és tesznek.

Bebel a német szociálisták vezére a birodalmi gyűlésen 1881 dec. 31-én a szociálizmus programját a következőkben határozta meg: A politikában a köztársaságnak vagyunk hívei, a gazdaságban szociálisták vagyunk, a vallásban pedig istentagadók. Világos beszéd. Liebknecht ostobaságnak, Marx pedig képzeltetésnek, a nép altatószerének nevezi a vallást. Szerintük a gazdaságnak nincs szüksége a vallásra. Akinek nincs pénze, vagyona, nyomorog, mások irgalmából él, azoknak Istenük, vigaszuk se legyen? Ne legyen Isten, ki könnyөрületességre, szánsalomra indítja a gazdagot a szegénységgel szemben? Nemde ez az ostoba beszéd? Ha elveikben mérsékelt német szociálisták így beszélnek, mit szólnak akkor a magyar szociálistákról, kik a tőkepénzes zsidók vezetése alatt állanak s csak azért izgatnak folytonosan az Egyház és papság ellen, hogy magukról a figyelmet eltereljék.

Mindez azt bizonyítja, hogy a keleti keresztés háboruk megszűnésével és a török hatalom letörésével a keresztés mozgalmak nem szünetelnek, csak a beállítás más.

A XIX. század második felének legnagyobb ese-

ménye a német—francia háboru volt. A franciák a németekkel szemben a háborut elveszítették. Erre a francia nép is elveszítette józan gondolkodását és 1871 március 21-én kommunista kormány alakult, melynek pénze nem lévén, 26 millió frankot kitevő egyházi vagyont foglalt le, elfogták Darboy párizsi érseket, papjaival börtönben tartották és május 28-án társaival együtt főbelövelték. Ime, a pénzszerzésnek könnyű módja! Oroszországban, Mexikóban ma ezek napirenden vannak.

Szabadkőműveseknek, szociálistáknak, kommunistáknak óhajtott államformájuk a köztársaság. Ebben megszűnt a francia közvélemény, az elégedetlenek szerették volna visszaállítani a királyságot. A katolikus papság ezek mellé állott, miért Combes miniszterelnök 1902—1903-ban 5214 kolostort törölt el, vagyonát foglalta le, melyből az államnak semmi haszna nem volt, mert a mérhetetlen vagyon egyesek kezén eluszott minden további elszámolás nélkül. A bezárt szerzetes iskolák száma meghaladta a 3494-et.

A szerzetesi és más felekezeti iskolák tömeges bezárása nem vezetett jóra, azt sokan belátják Franciaországban. Az irni olvasni nem tudók száma aránytalanul megnőtt s kik szívükön viselik az ország fejlődését, azok a katolikusok körében megalapították a „Katholikus Iskolák Barátainak Szövetségét“. Április folyamán a szövetség gyűlést tartott Párizsban az eredményesebb iskolai mozgalom megszervezésére és beindítására. E gyűlésre az ellentábor sajtója erősen felháborodott és élesen támadja a „sötétség ujjabb szervezkedését.“

Franciaországban két hatalmas tábor áll egymással szemben és a csendesen, zajnélkül dolgozók, az imádkozók tábora, kiknek zászlaján a kereszt ragyog s küzdelmeik eredménye nem lekicsinylendő. A másik oldalon ott látjuk az örökös ellenkezést, melynek támadási kedve soha sem csappan. Kezében a pénz, a sajtó, eszközeiben, a kivitel módozatában nem válogatós s azért meglepő eredményekkel számolhat el.

A kereszt megalázásáig.

Amit általánosságban Franciaországról irtam, azt elmondhatnám részletesen minden európai országról is. A szabadkőművesek társasága világszövetség, melynek tagjai válogatva a gazdag és tanult emberek közül ügyesen, elővigyázattal szövődnek össze s mindenhol megfelelő eszközökkel azonos célért harcolnak.

Senki sem tagadhatja, hogy a múlt században a magyar katolicizmus tevékenysége megbénult és jelentékenyebb munkásságba most kezdett. Nincs is nyugta Állandó támadások pergőtűzében él. Minden szervezet összefogott ellene. Soha sincs tisztába, honnan kell egy jól előkészített támadást kifognia.

A titkos társaságok ha nem mernek nyíltan színt vallani, akkor valamelyik vallásfelekezet háta mögé rejtőzködve, sérelmeket hangoztatnak, kifogásolnak, jogtalan kritikákat irnak, ferdítenek, minden megmozdulást gyanus szemmel néznek s ahová a vallásszabadság jogán nem szólhatnak bele, ott beképzelt nemzeti érzelmekre hivatkoznak. A cél egy : ellensúlyozni az Egyház befolyását. A cél szentesíti az eszközöket.

A magyar katolikusok mostani fegyelmettségének magyarázatát a múlt század utolsó évtizedeinek meddő küzdelmeiből vezethetjük le. Amig ide jutott a magyar katolicizmus az egész magyarsággal súlyos kálváriát járt, átélte a vörös forradalmat. Most is sok

kivánni valót hagy maga után, mert nincs meg a teljes mozgási szabadsága: a politikai érdek veszedelmes hangfogó jövője szempontjából. Mielőtt a ma küzdelmére rámutatnék, egy kis történelmi visszapillantást engedek meg magamnak. Teljességre nem törekszem.

A kiegyezés után (1867) önálló politikai élet indult meg Magyarországon, mely tág kaput nyitott az ellentétes nézetek kialakulására, küzdelmére. A politikai közszellem a nyugati irányzatok befolyása alatt állott. Ezt a magyar lelket kevésbé ismerő ügynökök irányították s így se a magyarságnak, se az Egyháznak nem használt, hanem épen kárára volt.

Az idegen világnézet először határozottan az egyházpolitikai harcok idejében (1894) csap össze a keresztény magyarság meggyőződésével. A polgári házaság kötelezővé tétele és az állami anyakönyvvezetésnek keresztülvitele a keresztellenes mozgalomnak fényes győzelme, mely megdöbbenetete a katolikusokat.

Politikai pártok alakulásában és bomlásában a keresztény szellem nem tudott önmagára találni. Idegen fajnak bomlasztó kitartása felszívott minden ellenállást és Szekfü Gyula megállapítása szerint egyetlen számottevő s elismerést követelő pártalakulás a *Katolikus Néppárt* megszervezése volt, mely 1894 november 18-án a székesfehérvári nagygyűlésen bontott szárnyat. „A néppárt az osztályok megszervezésében, főként a Zichy Nándortól alapított Katolikus Népszövetség kiépítésében, német mintára, oly hatalmas munkát végzett, mely liberális korszakunkban egyedül áll.“

Öreg hiba volt, hogy a katolikusok és keresztények nem sejtették meg a közeledő veszedelmet, mely már aknáit elhelyezte s nem tömörültek a kibontott zászló köré. Az ellenség a nemzet lába alól kihúzta a földet; kezei közé kerítette a sajtót és úgy irányította a közszellemet, ahogy azt izlése kívánta. Husz esztendő épen elég volt, hogy a nemzeti érzelem és a keresztény szellem ne tudja feltartóztatni a katasztrófát. Voltak, akik megérezték a forradalom szelét, elébe nem állhat-
tak, hát tisztulást reméltek.

A magyarság élete a század kezdetétől fogva nem volt nyugodt. Az ezeréves tölgyet egy nagy viharok előszelei csapkodták, mely a katolikusok életére is kihatással volt s az ösztönszerű félelem hatására a szervezkedés szükségessége egyre hangosabban kavargott a levegőben és mélyebben évődött bele a köztudatba. Főleg a szociálistizmus térhódítása ejtette gondolkodóba a vezetőférfiakat és az irodalom túlkapásai, kacérkodása a keresztény szellemmel s gúnyolódása az erkölccsel ébresztette fel az alvó öntudatot. Későn!

Jönni kellett a magyar forradalomnak, mely nem a magyarság lelkiszükséglete volt s nem is gyökeredett a magyar talajban. A keresztény sajtó hiába emelte fel tiltakozó szavát; gazdasági okok eltérítették a figyelmet a lelki elhajlástól és megszületett a fertő.

A háború négy esztendeje alatt a harcterek mögött annyi visszaélés történt a küzdő katonaság rovására, hogy az bosszulatlanul nem maradhatott. A bosszú vágya, irgalmatlan végigsöprése a levegőben izott s

ezt azok tudták a legjobban, kik alattomos módon előkészítették a háborút, akik a legtöbb fát tettek a tűzre, akik összeköttetések által távoltartották magukat a frontok pergőtüzétől, szállításaik által meggazdagodtak, családjaikkal a nyomorúságot tetőzték.

Az idegen szellemű zsidóság s vele rokonszenvező szociáldemokrata vezetőség félt a békés leszereléstől, mert ez semmikép se kedvezett volna létérdekeinek. Sajtójukkal, ügyvivőikkel elárasztották az országot, bekötötték a nemzet szemét. A frontok megbomlottak, a királyt lemondatták, a királyságot megbuktatták, mert ez volt kifejezett céljuk. A hazatérő katonaságot a papság és az Egyház ellen vezették, hogy a felgyülemlett jogos keserűség így nyerjen levezetést. Ez a magyarázata annak, hogy az emberek erkölcsi megítélésében akkora visszasesés állott be s az Egyház ellen, mely az erkölcsök hivatott őre, annyi szitok hangzott el.

A kommunista forradalom szomorú arculcsapása volt a keresztnek. Megszűnt a vallásszabadság s ha kishitűek a katolikusok, a legszomorúbb jövő elé nézhetek volna.

Leírásokból, hallomásból, visszaemlékezésből tudjuk, hogy Budapesten be kellett zárni a templomokat, melyeket a vörösek mozgószínházakká akartak átalakítani. A papságot kötéllel fenyegették, vállogatott kínzások között piszkos börtönök fenekén tartották. Szerzetes tanítókra nem volt szükség, apácákat rendjük ruhájából kivetkőztették, a betegágyak s árvák mellől elkergették, a rendházakat pedig tivornyatanyákká alakít-

tották át. Se külföldi, se belföldi hatalomnak egy szava sem volt. Vallásunk legszentebb titkát az Oltáriszentséget büntetlenül gyalázhatták meg az Egyház ellenségei.

Valami hihetetlen Tormay Cecile elbeszélése a vörösek vakmerőségéről. „Budán a Mátyás templom előtt Urnapján, (1919 jun. 14) ezernyi gyermek tolong a temérdek férfi és asszony között. A Tárnok utca felől sebesen zúgatva közelít egy autó. Egy politikai megbízottnak (zsidó) fia ült benne s hogy egy bolt előtt álló kiszolgáló leánynak (kedvesének) megmutassa mekkora hatalma van, az autóval neki hajtatott a körmenetnek. A tömeg sikoltva hátrál. Az autó a szentséghez ér és a zsidó fiu leköpi a szentséget és bemenekül egy kapu alá s a kivezényelt terror legények segítségére sietnek. Ugyanakkor a Vár tövében a Krisztina téri templomnál is megismétlődik ez a jelenet. Egy zsidó keresztül gázol a sokaságon és ráköpött a monstránciára. Sok templomba belőttek. Fegyveres emberek sortűzeket adtak le a körmenetre. Szamuelli Tibor a vörös hóhér (zsidó) a templomok előtt akasztatott“.

A kereszt meggyalázásának ez már csak a vége lehetett. Az Ur megalázza a kevélyeket és fölmagasztalja az alázatosokat. Ez mindenhol és mindenkor igaz marad. A magyar katolikusok és keresztények megszenvedtek azért a bűnös könnyelműségért, mellyel el tudták nézni, hogy Krisztus táborának ellenségei zavartalanul készítsék elő a nagy vérzivart s halásszanak a zavarosban. Az Isten nem ver bottal.

A mai mozgalmak főbb irányai.

A forradalom üszkeinek kialvása, hamvadása az emberek gondolkodását, felfogását, törekvéseit, irányát nagyon befolyásolta, átalakította. Voltak és vannak irányzatok, melyek érthetetlen módon helyeselik a forradalom célkitűzéseit, utmutatását s nagy erkölcsi és anyagi erőik latbavetésével törekszenek eredményre haladni a megkezdett uton. A politikai hatóságok a keleti országokban, hová mi is tartozunk időnkint ezekről lerántják a leplet, de sok esetben a nagy ügybuzgóság hirtelen ellaposodik.

Vannak új országalakulatok, melyekben a vezetőség örökös körforgást végez a megvalósult nemzeti álmok színezése körül. Itt, ezen országokban még a vallási szervezkedés is akadályokba ütközik, ha véletlenül belekapcsolódik a kisebbségi kérdésbe. Ilyen helyeken a zavarosban halászók érvényesülnek s azért mutat oly tarka képet Erdély vallási helyzete.

Mindenik vallásfelekezet küzd a maga meggyőződéséért. Csendes harcban állanak szembe egymással, fogják egymás kezét, de szorítani nem merik. Ezt „künn a farkas, benn a bárány” gyermekjátékhoz hasonlíthatom.

Erdély területe nagy hadiszintér, melyen ágyúdörgések és fegyverropogások nélkül foly a küzdelem s a megújuló kardcsörtetések árulják el a lelkek nyugtalan-

ságát. Nem politikai harcra gondolok, mely annyi meddő kísérletezésbe pazarolja erejét, hanem arra a harcra, mely Krisztus tanítása körül hul'ámzik.

Romániában, Csehországban, Magyarországon a keresztény vallások mellékhatásainak, a szektáknak bő aratása van. Ennek segítségére van egyeseknél a válástalanságból való kiábrándulás és érdeklődés a hit után. Másoknál az anyagi leromlás után a vallásnak pénzben rejlő hatásában van a vonzó erő, mely nem kiméli az áldozatot a missziók címén.

Romániában és Szerbiában a keleti felfogást követőket az államhatalom tekintélye védi és sokszor segíti is erőszakos munkájukban. Emlékezzünk csak vissza a vallás-törvények tárgyalására, mily nehéz küzdelmet fejtettek ki Egyházunk vezetői és mily derekasan állották a küzdelmet a görög katolikusok püspökei. Iskoláink miatt nincs egy percnyi nyugal munk és hogy mi vár ránk azt előre nem tudhatjuk.

A szomszédos Szerbiában most üldözik az apácákat, a katolikusok már kevesebb államsegélyt kapnak, mint a többi felekezetek.

Csehország nemzeti életében az ötszáz éves nemzeti vallás gondolata kísért. A cseh katolikusok között vallási szakadás történt Rómától különválva, önállóan szervezkednek és épen ez év tavaszán állítottak pátriárkát a cseh nemzeti egyház élére dr. Prohászka Gusztáv személyében. A nemzeti egyház erős, de gyenge talajon áll. A szervezés munkáját Farsky és Zakradnik végezte. Az 1921 évi kongresszuson Cseh és Morva-

ország 5000 katolikus papja közül csak 71 jelent meg. Hivői száma 150.000. Zágórában Tolmac hitehagyott pap kísérletezik eredménytelenül hasonlóval.

Keleten, Oroszországban nem ült el a keresztény üldözés. A szovjetek bomlasztó munkájára a görög keleti egyház kettészakadt. Egyik része behódolt a szovjetek irányításának, elvilágiasodott; a másik része tűr és szenved. 1927 végéig a szovjet 117 görögkeleti érseket és püspököt internált a Kaukázusba, vagy Szibériába a papokon kívül. Ha egy pap a legkisebb politikai tevékenységbe kezd, azonnal agyonlövik. Két főpap jelenleg teherhordás és bakterkedéssel tartja fent életét.

Zinovjev diktátor 1924 karácsonyi kiáltványában felszólítja a népeket: „Végezzünk már egyszer az Isten-nel! Végezzük ki Őt az égben és akkor kiöljük Ot a nép emlékezetéből is!” Iskoláikban rendszeresen istentelenségre oktatják az ifjúságot és erkölcsi téren szabad erkölcsöket hirdetnek. Ennek a borzalmas lélekgyilkosságának hallatlan eredménye van. Az elfogott fiatalok bűnösök 85⁰/₁₀-a vérbajos, egészségtelen. A bűncselekmények számáról már nem lehet kimutatást összeállítani. Teljesen istentelen állammá akarják átalakítani. A katolikusoknak itt is nehezebb, mint a többieknek. 1923-ban Cieplak érseket halálraítélték s csak a külföldi hatalmak közbe lépése mentette meg a haláltól. Budkiewicz preláust megölték, a pápai segélynyújtást betiltották.

A tavaszon Bécsben elfogták a magyar vörös ve-

zért, Kun Bélát. Börtönbe került, a börtön-élet minden hátránya nélkül, mert ott úgy viselkedett, mintha pihenőre tért volna.

Az elfogatás után a lapok földerítették a volt magyarországi népbiztos krimi (Oroszország) viselt dolgait 1920—1921-ben. A Journal de Geneve svájci vöröskereszt kiküldöttjének jelentése alapján legkevesebbre 60,000-re teszik azok számát, kiket Kun Béla parancsára kivégeztek.

Felujították egyuttal az orosz vörös terror ölési számarányát is, amely az elvetemültség borzasztó képét tárja elénk. Melgunov Petrovics Szergius orosz író tanulmányt irt egy könyvben a vörösek oroszországi uralmáról és két más ismert orosz író számításait összevetve azt állítja, hogy az oroszok az első hat esztendőben 1923-ig megölték 28 püspököt, 1219 papot, 6000 tanárt és tanítót, 9000 orvost, 54,000 tisztet, 260,000 katonát, 70,000 rendőrt, 12,950 földbirtokost, 355,240 tisztviselőt, 193,290 munkást, 815,000 földművest.

Ne feledjük el csak hozzávetőleges számítás, mert az igazságot, a valóságot senki se tudja megközelítő pontossággal kiszámítani. Erre a szovjet uralma senkinek sem ad alkalmat.

Elejét vágja minden tájékozódásnak az a szervezetség, mellyel eszméiket terjesztik. Az orosz szovjet kötelékébe 10,000 kém tartozik. A kémrendszerben jelentékeny szerepe van a nőknek, akik két osztályban működnek. Az egyik osztályba tartoznak a hirszerzők

és kémképzők, a másik osztály feladata a katonaság és hivatalok beszerzése, kommunizálása.

A katholicizmus ügye Törökországban sem áll jobban. 1924-ben a vallásügyi miniszter azt kívánta, hogy a vallásos iskolákból távolítsák el a keresztek. A katolikusok sehol se hajtották végre e rendeletet és az érdekelt iskolákat bezárták. 14 000 gyermek maradtott oktatás nélkül s vajjon mi jobb, ha ezek a gyermekek vallásos szellemben nevelődnek fel a kereszt árnyékában, vagy erkölcsi nevelés hiányában, mint vadhajtasok elcsenevészsednek?

A nyugati országok vallási mozgalmái a katholicizmusnak kedveznek. Ebben Ausztria nem vezet, hol a szociálisták kezében van az irányítás és a mult évi zendülést kihasználva, 28,898-an tértek ki az Egyházból.

„Katholikus Akció“ néven néhány évtizede a nyugati katolikus államokban egyesület alakult, melynek célja az egyháziak és világiak összefogásával Krisztus országának terjesztése a sajtó, előadás, képek, szervezetek, nyilvános kathakétikai előadások, vitatkozások utcákon, tereken, iskolákban. A Katholikus Akció munkáját és elért eredményeit a Szentatya elismerte, megdicsérte s az egyesületet időszerű alapszabályokkal látta el.

Olaszországban a faszczizmus neve alatt működő fajvédelem sokban előmozdította a közeledést az Egyház és az állam között. Az olaszok nagy embere Mussolini többször megmutatta, hogy nem idegenkedik az egyházas szellemtől.

A szabadkőműves rendszer ellenére a katolikusok

előnyös helyzetbe jutottak Franciaországban is, melynek hithű népe ellensúlyozza vezetőinek istentelen szándékait. A háború után fölvette a politikai érintkezést a Szentszékkal. 1925-ben szabadkőműves befolyásra beszűntette. A nagy forradalom idején elűzött szent Romuáld fiait, a kamalduli szerzeteseket visszafogadta. Ifjuságát állami iskolákban is vallásosan neveli. Van öt főiskolája s így a jövő Franciaországától az Anyaszentegyház sokat remélhet.

Spanyolország tőlünk igen messze esik, de egészen katolikus meggyőződésében, cselekedetben egészen katolikus királyának befolyása alatt áll. Az Egyháza kiváltóságok bizonyos nemét élvezi. A mexikói kispapok legnagyobb részét Spanyolországban nevelik. Spanyol nevelőintézetben 120 kispap tanul.

Angolországban évről évre gyarapodik a katolikusok száma. Az anglikánok közelednek az Anyaszentegyházhoz s ebben épen a papság ad jó példát. Ha száz esztendeig e folyamatban változás nem áll be, a nagy válaszfalak lehullhatnak. A protestáns Skótországban is örvendetesen terjed a katholicizmus. A papság száma emelkedőben és a katolikus iskolák megkapták az állami egyenjogúságot. Belgium egészen, Hollandiának csak háromnegyed része katolikus. A hollandi népnek, akár katolikus, akár protestáns, nagy a vallási öntudata. Gyönyörű intézményei, iskolái, egyetemei vannak.

Németországban az egyházellenes mozgalomban rokkánás állott be. A szociáldemokrata párt beszűntetett minden egyházellenes mozgalmat. Poroszországban két-

szer annyi protestáns van, mint katolikus. A protestán-
sok tiz theologiai fakultásán 1103 hallgató tanul, míg a
szerzetes papnövendékeken kívül 1413 papjelölt készül
a szent papságra öt állami és három egyházi főiskolában.

Mindezek azt bizonyítják, hogyha az ellenség nem
alszik, az Egyház is ébren van. A hivatalos Egyház tudja
kötelességét az egyesekkel szemben s nekünk egyesek-
nek sem szabad megfeledezni a közösséggel és önma-
gunkkal szemben. Félre a szabadkőműves recepttel, mely
az Egyháznak elválasztása az államtól, állami iskola,
polgári házasság, polgári naptár, ünnepek eltörlése. Ezt
hangoztatja!

Mexikó.

A mexikói állapotok áttekintésének külön fejezetet kell szentelnünk. Ahogy ma Mexikó előttünk áll, a XX. század szégyene. Azt megérti az ember, hogy különböző országokban, különböző időkben egyházüldözések voltak, melyeket az emberi műveltséggel össze nem egyeztethetünk s azért barbárizmusnak nevezünk, de hogy ezek a legvéresebb módon ma is megismétlődjenek, alig hihető.

Mach Cullagh ir ujságíró szerint, aki Oroszország után Mexikót is bejárta, a mexikói állapotok nagyon hasonlítanak az orosz állapotokhoz. Megállapítása szerint Mexikót naponta 5000-en hagyják el a menekültek. Az Egyesült Allamok déli részén már kb. 3,000,000 mexikói tartózkodik.

Mexikó Északamerika déli részén van. Köztársaság. Lakósainak száma 14.200,000. Köztársasági elnök 1924 óta az indián származású Calles Illés Plutárch. Zsidó vér is van benne. Mexikó lakósainak egy ötöde fehér, tehát európai bevándorolt, két ötöde indián, azaz ben-született és két ötöde keverék, vagyis az indiánok és európaiak leszármazottjai. Vallásra nézve 98% katolikus.

Calles köztársasági elnököt honfitársa Brigido Caro „Mexikó bolsevista diktátora“ c. könyvében a kö-vetkezőképen jellemzi. Mexikó istengyűlölő zsarnokának életében oly foltok vannak, melyek miatt minden civi-

lizált állam törvényei szerint a börtönben volna helye és nem egy nagy területű (1,909,200 négyzet kilométer) állam élén. Fiatalkori élményei miatt atyja elűzte házából. Néptanító lett. Erkölcsi élete miatt állását veszítette, odahagyta a protestáns lelkészi állást is. Későbbben viselt dolgai miatt halálra ítélték, de egy barátjának közbenjárására megmenekült az ítélet végrehajtása elől s később barátját (1910) hálából egy telefon pőznára felakasztatta és gyönyörködött halálküzdelmében. Midőn egy kis állam, Sonora, kormányzója lett, célul tűzte ki, hogy az állam területéről minden papot kipusztít. Célját el is érte, mert 271,000 lakóst pap nélkül hagyott. Fölcsapott forradalmi tábornoknak. Államsinnyel 1924 július 6-án az elnöki széket úgy foglalta el, hogy ellenfelét, Flores tábornokot egyszerűen eltette láb alól és a lakosságnak kb. 3°/_o a szavazott a szabadkőműves, kommunista érzelmű tábornokra. Istengyűlöletét semmi sem jellemzi jobban, mint az a mondása: „Életemben háromszor találkoztam Krisztussal és mind a háromszor arculütöttem.“

A szabadkőműves kormányzat az egyházüldözésnek oly brutális jeleneit idézte elő a demokrácia és a köztársaság mai korszakában, hogyha nem volna véres valóság, el se hinnők.

Törvényt hozatott, hogy nyilvánosan nem szabad isteni tiszteletet tartani s ha a papot rajtakapják, hogy titokban mutatja be a legszentebb áldozatot, bárkinek joga van elfogni és halálra hurcolni.

A katolikus egyesületeket feloszlatta, működé-

süket betiltotta. Apácák és szerzetesnőknek megtiltotta, hogy iskolába lábukat betegyék. A tanítással foglalkozó szerzetesnőket a kolostorokból kizavarta, rendi öltönyüket nem viselhetik, közös életet nem folytathatnak. Katolikus papnak lábát iskolába betennie nem szabad protestánsnak igen. Az iskola falain nem tűr semmi vallásra emlékeztető jelt, de a tanulók sem hordhatnak nyakukon keresztet, vagy érmet. Eddig kb. 500 apáca került börtönbe, kik közül sokan haltak vértanúhalált. 50 katolikus papot végeztet ki egyszerre. Az angol és berlini nagy lapok tudósítói azt írják, hogy az eddig megölt katolikus papok minimális száma meghaladja a 200 at, 21 püspököt és 500 papot üztek el. Papok püspökök és hivek ezrei nyerték el a vértanui pálmát. S bámulatos a mexikóiak hite, kitartása, szervezése. Rendithetetlenek a hit megvallásában akárcsak az első keresztények a katakombákban. A gyermekeket még jobban kinozzák mint a felnötteket. A szülő gyermekét nem ragadja ki a halál karmai közül, hanem még buzdítja a hősiességre. Egymással versenyeznek a halálért. Magyar vértanui is vannak a mexikói üldözésnek. Varga József magyar embernek két fiát kisebb fiának szemeláttára végezték ki. Beretvával szedték le testükről a hust, sóval hintették be a sebeket. Az öreg Varga büszkén válaszolta a részvétet kifejező szavakra: emberek, ne sajnálkozzatok én rajtam! Inkább szerencsésnek tartatok, mert az Isten arra méltatott, hogy két vértanúnak lehessenek apja.

A keresztény államok vezetői némán türik ez em-

bertelenséget. Csak egy zsidóval, vagy szabadkőműves-
 sel történjek hasonló, a népligák, népszövetségek azon-
 nal lépéseket tesznek és bojkottal fenyegetőznek. A mult
 esztendei zsidóüldözésről már megemlékeztem. A hir
 pillanatok alatt terjedt el. A külföldi ujságok tudósi-
 tóikat küldötték a rombolások színhelyére. A nagy láрма
 a románság vezetőit is meglepte, elitélőleg nyilatkoztak a
 történetek fölött törvényt ültek a rendetlenkedők fölött.

A párisi Emberi Jogok ligája mindenhol hallatja
 szavát, hol kommunistákat, forradalmat, szociálistákat kell
 védeni. A katolikusok is szerencsét próbáltak és hozzá-
 fordultak a mexikói egyházüldözések megszüntetése
 érdekében. A liga tagjai vitatkozásba bocsátkoztak azon
 előzetes kérdés fölött, hogy ezen ügybe az emberi jogok
 nevében beleszóljanak-e, vagy ne! Az eredményben
 odalyukadtak ki, hogy az Emberi jogok ligája ezuttal nem
 tartja helyénvalónak a beleavatkozást. Hat ellen hét
 szóval levették a kérdést a napirendről, mert a katho-
 likusok maguk idézik elő a vérfürdőt. A kihívások
 katolikus részről történnek. Ha mi arról panaszkö-
 dünk, hogy Callesek az emberi szabadságjogokat lábbal
 tiporják, ők azzal felelnek: nem ítéletünk el egy népet,
 mely a papi uralom ellen védekezik. Az emberi jogok Ligá-
 jánál csak egy demokrácia van s ez a szabadkőművesség.

Ennek a szabadkőműves Ligának nem volt egy
 elitélő szava a mexikói vérengzésre s a Keleti Ujság
 szerkesztőségét (1928 május 19) közbelépésre hívja fel
 néhány kommunista érdekében, akik a katonai vizs-
 gálati fogságban éhségstrájkot kezdettek.

A pápa alig értesült a mexikói események felől, 1926 november 18-án a világ összes katolikusaihoz intézett levelében az egész művelt világhoz fordult és levelében az elszánt apostol fájdmával tárja fel az embertelenségnek leirhatatlan gonosztetteit. A katolikusok tiltakozó gyűléseket tartottak, de addig semmire sem tudtak menni, míg a katolikus ügyet az amerikai, angol és német protestáns lapok föl nem karolták s a jogtiprások ellen a zsidó és protestáns vezetők tiltakozni nem kezdettek. Ezen közleményeknek volt annyi hatása, hogy június hónap folyamán egy kis ujsághír jelent meg, melyet fentartással fogadhatunk, hogy Calles beszűntette volna a véres üldözést és bizonyos tempomokban megengedte az isteni tisztelet tartását.

Az ujsághír valószínűtlennek bizonyult, melyet a katolikus közvélemény megtévesztésére tétetett közzé a mexikói kormány és csak addig tarthatta magát, míg a római kuriához ért, mert a pápai követség azonnal kijelentette: ő semmit sem tud az üldözések beszűntetéséről, sem pedig a Vatikán és a mexikói kormány között készülő megegyezésről. A kormány célja volt a külföldi tiltakozások leszerelése.

Julius hónap folyamán az üldözések újból föllángoltak. Julius 1-én az ujonnan megválasztott köztársasági elnököt, Obregon tábornokot egy fiatal ember öt lövéssel leterítette Tanangel város egyik éttermében. Calles elnök még nem adta volt neki át hivatalát s azért a katolikusok az ő kezét gyanítják a háttérben, míg a köztársaságiak a katolikusokra fogják a gyilkosságot.

Keresztes mozgalom Erdélyben.

Erdélyben a Szent Kereszt jele, védelme alatt 1925 októberében mozgalom indult meg a ferencrendiek körében P. Trefán Leonárd szentföldi biztos irányítása mellett, melynek célja őrtűzeket gyűjtani a kereszténység s főkép a katolikus hit védelmére.

Amint láttuk a keresztes mozgalom nem mai keletű és minden időben korszerű. A korok, az uralkodó áramlatok befolyásolhatják, de céljuktól el nem térítik. Az erdélyi keresztes mozgalomnak célja: „munka, küzdelem, harc, erény, áldozat és élet a szent Kereszt lobogója alatt. Lélek, szellem erejével szervezkedünk, szeretettel vértessük föl magunkat, hogy Krisztusért, Egyházért, az üdvösségért dolgozhassunk s kiképezzük a frontharcosok rendjét, melyre Erdélyben igen nagy szüksége van a katholicizmusnak.“

A Szent Kereszt Hadseregének célja a szabálykönyv szerint a Kereszt tiszteletének föllendítése, a keresztény öntudat fölébresztése a gyávasággal, meghunyászkodással szemben. A szent helyek föntartása és a hitetlenek kezében lévőknek visszaszerzése, az Evangélium terjesztése és iskolák fentartása által. A hitetlenek megtérítése, a hitben járatlanok vezetése és tévelygők jó útra terelése. A keresztény irgalmasság cselekedeteinek gyakorlása és a katolikus sajtó fejlődése. A zarándokok védelme s a lelkipásztoroknak segédkéznyújtás hiveik vezetésében.

E program, mint a csendes eső a nyári hőségben kiaszott mezőn, úgy hatott az emberekre. Szegények és gazdagok tömegesen jelentkeztek a keresztes zászló alá, mely ma már nemcsak a Szentföldet segélyező mozgalom, hanem a katolicizmust építő, védő tábor.

1926 Nagyboldogasszony napján Marosvásárhelyen már táborozást tartottak és szeptember 5-én Kolozsváron 576 tag esküdött fel a keresztes zászló alá. Azóta a keresztesek száma közel 50,000, kik közül, ha mindenik nem is elszánt harcos, sokan közülük nagy dolgokra képesek.

A Szent Kereszt Hadserege él és fejlődik.

Melyik Erdélyben az a katolikus mozgalom, mely annyi embert gyűjtött táborába oly rövid idő alatt? Melyik az az egyesület, mely programját oly céltudatosan igyekeznék megvalósítani? Vegyük csak a gyűléseket, avatásokat. Lapját a Szent Keresztet melyet, 50,000 példányban nyomnak, előfutárját, a Katolikus Világot (25.000 példány), melyet mindenhol kedvelnek, a füzeteket, melyeket csaknem ingyen, a postaköltség megtérítésével szór a nép közé.

A Szentföld és őrei.

A Golgota Jeruzsálem városa fölött emelkedik. Jeruzsálem pedig Ázsiának azon vidékén van, melyről a Szentírás mint tejjel-mézzel folyó földről emlékezik meg, Kánaánnak nevez, Kánaánt Isten Ábrahám fiainak igérete és Mózes büntetésből csak távolról láthatta. Izraeli fiai hosszas harcok után jutottak az Igéretföldjének birtokába. Védelmében sokat vértettek, de mivel a zsidónép nem ismerte meg a prófétákat, sőt ha szavukat emelték a törvény védelmében, megfogták, a városon kívül vitték, megkövezték és megölték, beteljesedett fölötte az utolsó nagy prófétának jóvendőlése: ellenségei körülveszik és úgy lerombolják, hogy kő kövön nem marad. A rómaiak Kr. u. 79-ben lerombolták. A keresztények és zsidók felépítették. Azóta Jeruzsálem megszűnt a zsidónép hazája lenni. A mult emlékei ugyan odafűzik a zsidókat, de Palesztinában csak hazajáró lelkek, mert a keresztények erkölcsi fölénye mellett eltorpülnek a zsidók. Bár az egész Szentföldön kétszer annyian vannak, mint a keresztények, a kereszténység mégis magáénak mondja nemcsak Jeruzsálemet, de környékét is, mert alapítójának születése, élete, tanítása, halála mind ott zajlott le.

Jeruzsálem és környékét a földrajz Palesztína néven ismeri és ismerteti. A vallásos kegyelet pedig Szentföldnek nevezi épen az említett körülmények miatt.

Méltán, mert nemcsak az Ur Jézus születése fölött érzett örömnék angyali hangjai töltötték be hegyeit, völgyeit, pusztáit, de az Ur izzadságával, fáradságával, tanításával és halálával is megszentelte. Nemcsoda tehát, ha a megújuló vallásos kegyelet az embereket tömegesen vonzotta és vonzza a Szentföldre s mikor akadályok merültek fel, a korlátokat erőszakkal is széttörte. Egy-egy ilyen győzelmet mint a kereszt diadalát tekintjük.

A Szentföldön folyó vérből és könnyből elég volt már!

Ma valamivel békésebb a hangulat. A benszülött arabok, mohamedánok agyarkodását, lihegő bosszuját az európaiak félelmes szuronyai elcsendesítik. A békés hangulatot a szerzetesek évszázados munkája, sokszor vértanuságig vitt önfeláldozása képviseli.

Mikor az európai keresztények elveszítették a Szentföldet (1292), a keleti kereszties hadjáratok lezajlása után szent Ferenc fiai vették birtokukba és őrizték a szent helyeket a keresztények részére.

Európa és Ázsia hallgatagon mindig csatát vívott a szent helyekért, mert a keresztények lelkében nem lehetett visszafojtani a sóhajt, melyet oly gyakran küldöttek Keletre. A fegyverzaj elnémult. A külső harcok ellanyhultak, csak egyedül a szerzetesek imája, aggodalma és a jobb jövőbe vetett hite örködött az emlékek fölött. Örködni fognak akkor is, midőn az európai protektorátusoknak nem lesz erejük a keleti hódító politikával szemben.

E kitartásért nevezik a Szentföld őreinek a ferencrendieket. A latin pátriárkátus visszaállításáig (1847) a szentföldi katolikusok gondozása a ferencrendiek kezében volt, kik fölött az Őr állott. Az Őr kezében futott össze minden szál, kit a rend általános főnökének előterjesztésére a hittedjesztési kongregáció biboros elnöke nevez ki hat esztendőre. Az Őrnek külön tanácsa van. A ferencrendieknek előjogaik, kiváltságaik is vannak, mert az Egyház kezén levő szent helyeken felállított plebániákat Jeruzsálemben, Bellehembben, Ain Karim, Ramte, Jaffa, Názáret, Tiberis és Kánában ők vezetik. A szent helyeknek ők a hivatalos őrei és gondozói.

Iskolákat, nevelőintézeteket, árvaházakat tartanak fenn, melyekben keresztény és muzulmán egyformán ingyenes ellátásban részesül. Nyomda, asztalos, pék, cipész, malom-műhelyekben sok munkanélküli jut kenyérhez. Intézeteikben kiválóképzettségű papok és testvérek működnek, mely munkásságuknak köszönhetik, hogy a benszülöttek bizalommal és tisztelettel viseltetnek irántuk. „A kordás testvérek jó emberek, mert kegyeret adnak a szegénynek.“

E hivatásukat csak akkor tudják betölteni méltóképen, ha az európaiak nem feledkeznek meg róluk.

Az apostoli Szentszék mindig méltányolta a ferencrendiek keleti misszióját s amint a multban nem feledkezett meg róluk, úgy a jelenben is védelmébe vette a szentföldi intézmények fejlesztését és fentartását. XIII. Leo pápa 1888 dec. 26-án kiadott levelében felújítja elődjének, VI. Piusnak intézkedéseit s az Egyház pát-

riárkáinak és püspökeinek megparancsolja, hogy egyházmegyéjük templomaiban évenként egyszer és pedig Nagypénteken, általános gyűjtést rendezzenek a Szentföld céljaira, melyet azon vidék szentföldi biztosának kezeihez juttatnak. „Apostoli hatalmunknál fova megtiltjuk, hogy valaki a Szentföld céljaira gyűjtött alamizsnát más célra merészelje fordítani. Amiért megparancsoljuk, hogy az összegyűjtött alamizsnát a plebános a püspöknek, püspök pedig a legközelebbi szentföldi kommiszáriushoz küldje be, ki azt minél hamarabb irányítsa a Szentföld Őréhez. Egy későbbi (1891 feb. 20) kongregációi döntés értelmében az alamizsnát teljes egészükben kell a biztosok révén a Szentföld Őréhez juttatni.

Marrani Bonavetura általános rendfőnök 1928 márc. 7.-én kiadott határozatában úgy intézkedik, hogy az összes rendtartományfőnökök, vagy a rendtartományok vezetésével megbízott rendtagok az egyházmegyei püspök által jóváhagyott napon a rendtagok vezetése alatt álló plebánia templomokban a cél előzetes ismertetésével és a hívek figyelmének felhívásával, rendezzenek évenként gyűjtést a Szentföld céljaira és a gyűjtés eredményét küldjék a püspök kezeihez továbbítás végett.

Azon rendi templomokban és kápolnáknak pedig, melyek nem plebániális jellegűek, nagycsütörtökön, vagy más napon, mikor az Ur Jézus szenvedéséről beszélnek, rendezzenek gyűjtést. Az alamizsnát küldjék a Szentföld vidéki biztosának, aki az egyes helyeken gyűjtött alamizsnáról vezessen névszerinti jegyzéket, szolgáltatassa át a rendtartományfőnöknek, ki tovább küldi a római

központba. Arra is felhívja a rendtartományfőnökök figyelmét, hogy minden rendtartomány törekedjék legalább egy rendtagot a Szentföldre küldeni, aki a szent helyeken megemlékezik saját rendtartományáról, hazájáról és vezetője lehet a nemzetbelieinek a Szentföldön.

A kalauzolás mellett a zarándokok elszállásolásáról is gondoskodnak a ferencrendiek. Vendégfogadóik vannak minden plebánia és kolostor mellett, melyekben a legolcsóbb ellátást biztosítják. Ezen házakat „Casa Nova“-nak nevezik.

A Szentföld mai helyzete.

A világháború új helyzetet teremtett a Szentföld birtokolásában. A szövetséges nyugati hatalmak győzelmével a Szentföld a török fenhatóság alól az angolok fenhatósága alá került, amely uralom úgy a külső, mint belső állapotok tősgyökeres átalakulására vezetett. Lord Allenby a szövetségesek csapataival 1917 dec. 9-én vonult be Jeruzsálembe. Azóta Palesztina élén az angol király által kinevezett angol főmegbízott áll. A legelső lord Herbert Sámuel zsidó eredetű volt, de hitsorsosaival összeütközésbe került és helyét otthagya.

A közállapotok javulását jelzi a közbiztonság megszilárdítása. Kevésbé kell most félni a rabló beduin (benszülött arab) törzsek orvtámadásaitól. Az angolok jó utak készítésével megjavították a közlekedést. Amit ezelőtt hetek alatt nagy fáradsággal tehetett meg a zarándok, azt ma fáradság nélkül napok alatt megteheti. A közmondásszerű keleti utcák piszkát keresztülhajsolt rendszabályokkal eltüntették s így az európai embernek kevésbé kell tartani a keleti betegségektől. Jellemző példa, hogy az angol hatóságok 1923—1924 szeptemberéig 15,000 veszett kutyát pusztítottak el és 1500 embert kezeltek veszettség ellen. A kóborló kutyák és sakálfalkák kezdenek eltűnni. A koldusokat és belpoklosokat kórházakba szállították.

Palesztina a zsidók nemzeti otthona. Az arabok

ezért jobban gyűlölik a zsidót, mint a többi európai keresztényeket.

Angol főnhatóság alatt zsidóállam alakult s megindult a cionista zsidók mozgalma. Ez a keresztényekre veszedelmes, mert a „felszabadadított Jeruzsálemet“ valóságos jellegéből ki akarják forgatni. A bevándorlók (1926-ig 40,000) a keresztények, zsidók, muzulmánok megbotránkoztatására a legszemérmetlenebb orfeumi táncosnőket léptetik fel a szent helyek közelében szombat és vasárnapokon. Ezért van szükség katolikus segítség nyújtásra.

A bevándorlás aligha fog szaporodni, mert a bevándorlókat gyenge üzleti remény kecsegteti.

Palesztinának zsidó nemzetiállammá nyilvánítása nem sokat változtatott, vagy változtat a katolikusok helyzetén. Annál jelentékenyebb az angol protektorátus (védelem), mert az angolok protestánsok és angol uralom a protestántizmus terjedésének kedvez.

Palesztina összes lakossága : 887,000. Ebből mohamedán 641,000, zsidó 156,000, keresztény 78,000, más felekezetűek : 10,000 — 25,000. katolikussal szemben a Szentföldön, kik a jeruzsálemi pátriárka fenhatósága alatt élnek, elenyésző a protestáns felekezetek száma. Kik közül anglikán : 4553, peresbiteriánus (skót) 361, református : 826, lutheránus : 437. A görögkeletiek száma : 37,000.

Nehéz volt a palesztinai katolikusok helyzete a multban, mert a törökök azzá tették s még rosszabb kilátások vannak a jövőre, mert a protestánsok erős

szervezettséggel dolgoznak. Az angol és amerikai pénz, ruha, élelmiszerkiosztással iskoláik, szervezeteik fenntartását biztosítják. A benszülöttek előtt sajtópropagandájukkal nevetségessé teszik a katolikus Egyház szer-tartásait.

A protestáns felekezetek háta mögött a hatalom áll. A katolikusok intézményeiket a mult hagyományaiból merített bizalom védi. Azért tudnak most is építkezni. A háboru után kezdték meg Jézus halál-küzdelmének bazilikáját az Olajfák hegyén, Jézus színe-változásának templomát a Táborhegyén. Az Olajfák hegyének legmagasabb pontján épül Jézus szíve temp-loma. A Szentföld a mi drága kincsünk, melyért a leg-nagyobb áldozat se sok.

„Légy vitéz, bátor és hű!“

A középkori nemes ifjút-e figyelmeztetéssel: „légy vitéz, bátor és hű“ avatta valamely főúr, vagy avatómester szent György, vagy szent Mihály nevében lovaggá.

A lovaggáavatásnak igen szép szertartása volt. A leendő lovag csak hét esztendőig maradhatott a szülői háznál. Hét esztendőig korábban idegen udvarházba került, ahol katekizmusra, bibliára, udvarifinom szokásokra; lovagolni mászni, ugrani, vivni, birkózni, vadászni, paritázni tanították. Ez a nevelés tizenkét éves korig tartott. Ha alkalmasnak találták előkelőbb udvarba küldötték, hogy egy tapasztalt lovag mellett apród szolgálatokat tanuljon és megszokja az engedelmisséget. Ez is jónéhány évig tartott. Miközben urát elkísérhette idegen udvarokba, a harctérre, hogy tapasztalatokat szerezzen és a bátorságban erősödjön. A lovaggáavatás a templomban nagy előkészületek után történt. Az ifjút előbb megfüröszttették, új ruhába öltöztették és éjjelre a templomba zárták. Gyónt, áldozott. A szent misét térdénállva hallgatta végig s miután az avatómester gyöngéden a vállát megérintette és a fennebbi szavakat elmondotta, megeskette, hogy fegyverét a gyöngék és elnyomottak védelmére fogja használni. Sisakot, kardot, lándzsát, sarkantyut kapott. A templomból kimenve lóra pattant és környezetét, mint lovagot üdvözölte. VII. Gergely pápa szent Lászlótól mint lovagtól a többek között még azt kívánta, hogy *mindig az igazságot kövesse, özvegyek, árvák, zarándokoknak gondját viselje, az egyházakat meg ne támadja, sőt a vakmerő, gőgös ellenség támadásai ellen védje.*

A lovagi becsület ma sem kíván többet attól, ki keresztel kezében a középkor nagy művének folytatására vállalkozott.

Tartalom.

A kereszt	3
„E jelben . . .“	7
Isten hadnagya	11
„Az Isten is úgy akarja!“	14
Jeruzsálem falai alatt	17
Reménytelen kísérletek	19
Magyar kereszties mozgalmak	22
Szent Ferenc a szultán előtt	26
Keleti veszedelem Nyugaton	32
Az Egyház kapitánya	35
Az eretnekek kalapácsa	38
Hunyadi és Kapisztrán	43
„Tomori büszke vezér“	50
A diadalmas félhold	55
A kereszt győzelmé Magyarországon	58
Ujabb hadüzenet a keresztnek	64
A forradalmak tüzeben	70
A kereszt megalázásáig	76
A mai mozgalmak főbb irányai	81
Mexikó	88
Kereszties mozgalom Erdélyben	93
A Szentföld és őrei	95
A Szentföld mai helyzete	100
„Légy vitéz, bátor és hű!“	103

Átadva O Sz. K.-nek
 35.568-1940. IV. számú
 V. K. M. rend. alapján.

A Katholikus Világ könyvei :

Mindegyik füzet ára csak 5 Lei.

1. Az első segélynyújtás alapismeretei,
2. Az Oltáriszentségről,
3. Szent Erzsébet élete és halála,
4. A csiksomlyói kegyszobor története,
5. Földmivelő gazdák utmutatója,
6. Katholikus házasok könyve,
7. Sok föld kell-e az embernek?
8. Fajunk veszedelme,
9. Állattenyésztési tanácsadó.
10. Ne káromkodjál,
11. Egy cselédleány története,
12. Erdély jeles katolikus papjai,
13. Kegyhelyeink,
14. Hősavatás,
15. Asszizi Szent Ferenc élete,
16. XI. Pius Pápa és Szent Ferenc. XI. Pius Pápa híres apostoli irata Szent Ferenc halálának 700 éves jubileuma alkalmából.
17. Az elveszett leány.

Katholikus Világ szinpada.

1. Terézia nővér, színmű 3 felvonásban, írta : P. Jánossy B. Ára 30 Lei.
2. A csoda. Keresztély Mária 1 felvonásos életképe. Ára 25 Lei. (Mükedvelő előadás joga 10 példány előzetes megvételével szerezhető meg.)

